

Татарстан Республикасы
Балык Бистәсе муниципаль районы
Олы Кульга авыл җирлеге Советы

КАРАР № VI-8

Олы Кульга авылы,

2017 елның 4 сентябрь

Татарстан Республикасы Балык
Бистәсе муниципаль районының Олы
Кульга авыл җирлеге территориясен
төзекләндерү кагыйдәләре турында

Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының Олы Кульга авыл җирлеге территориясендә чисталыкны саклау, тәртип һәм төзекләндерү дәрәжәсен арттыру максатларында «Россия Федерациясендә җирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы федераль закон, «Татарстан Республикасында җирле үзидарә турында» 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы нигезендә, Россия Федерациясе Төзелеш һәм торак-коммуналь хужалык министрлыгының «җирлекләреннән, шәһәр округларының, шәһәр эчендәге районнарның территорияләрен төзекләндерү кагыйдәләрен әзерләү өчен методик рекомендацияләренә раслау турында» 13.04.2017 №711/пр боерыгы белән, Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының «Олы Кульга авыл җирлеге» муниципаль берәмлеге Уставы белән, Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының Олы Кульга авыл җирлеге территориясен төзекләндерү кагыйдәләре проекты буенча ачык тыңлаулар нәтижәләрен карап, Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының Олы Кульга авыл җирлеге Советы **КАРАР ЧЫГАРДЫ:**

1. Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының Олы Кульга авыл җирлеге территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен расларга.

2. Үз көчен югалткан дип тану:

Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районы Олы Кульга авыл җирлеге Советының 25.06.2012 № IX-11 « Олы Кульга авыл җирлеге территорияләрен чистарту һәм чисталыкны тәэмин итү һәм территорияләрен санитар карап тоту кагыйдәләрен раслау турында »карары;

3. Әлеге карарны Татарстан Республикасы, Балык Бистәсе муниципаль районы, Олы Кульга авылы, Мәктәп ур., 11 нче йорт адресы буенча урнашкан Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районы Олы Кульга авыл җирлегенә махсус мәгълүмат стендларында урнаштыру турында Карар кабул ителде. Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының рәсми сайтында интернет-телекоммуникация челтәрендә веб-адрес буенча: <http://ribnaya-sloboda.tatarstan.ru> » Татарстан Республикасы хокукый мәгълүматының рәсми порталында" Интернет мәгълүмати-телекоммуникация челтәрендә веб-адрес буенча: <http://pravo.tatarstan.ru>

4. Әлеге қарарның үтәлешен контрольдә тотуны үземдә қалдырам.

Татарстан Республикасы
Балык Бистәсе муниципаль районының
Олы Кульга авыл жирлеге башлығы

А.В Салмин

Кагыйдә

Олы Кульга авыл жирлеге территориясен төзекләндерү Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районы

I. Гомуми нигезләмәләр

1.1. Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының Олы Кульга авыл жирлеге территориясен төзекләндерү кагыйдәләре (алга таба – Кагыйдәләр) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законны, «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» 2004 елның 28 июлендәге 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законнын, Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Россия Федерациясе Төзелеш һәм торак-коммуналь хужалык министрлыгының 13.04.2017 елның 13 декабрдәге 711/пр номерлы «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» жирлекләр, шәһәр округлары территорияләрен төзекләндерү кагыйдәләрен эзерләү өчен, Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының «Олы Кульга авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставы, Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының Олы Кульга авыл жирлеге " муниципаль берәмлеге Уставы, Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының Олы Кульга авыл жирлеге территориясендә төзекләндерү объектларын тәртиптә тотуга бердәм таләпләр билгеләү, гомумән алганда, Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районының Олы Кульга авыл жирлеге территориясендә төзекләндерү дәрәжәсен күтәрү максатларында башка норматив хокукый актлар (алга таба-авыл жирлеге).

1.2. Әлеге Кагыйдәләрдә куркынычсыз, уңайлы һәм жәлеп итүчән шәһәр мохитен формалаштыру максатларында төп принциплар, алымнар, сыйфатлы характеристикалар һәм күрсәткечләр күрсәтелгән, әлеге Кагыйдәләрнең максаты өчен Жирлектә яшәү тирәлеген характерлаучы һәм мондый территориядә яшәү уңайлыгын билгеләүче территориаль чагылдырылган табигый, архитектура-планлаштыру, экологик, социаль-мәдәни һәм башка факторлар жыелмасы керә.

1.3. Әлеге кагыйдәләр жирлекнең бөтен территориясендә гамәлдә һәм оештыру-хокукый формасына карамастан, барлык физик һәм юридик затлар тарафыннан үтәлергә тиеш.

1.4. Чын кагыйдәләр:

1) алар урнашкан биналарны (торак йортларны да кертеп), корылмаларны һәм жир кишәрлекләрен карап тоту буенча тиешле Биналарның һәм корылмаларның фасадлары һәм коймалары тышкы кыяфәтенә карата таләпләр;

2) төзекләндерү эшләре исемлеге һәм аларны вакытлыча башкару;

3) жирлек территориясен төзеклэндерүне оештыру (урамнарны яктырту, территорияне яшеллэндерү, урамнар атамалары һәм йорт номерлары белән күрсәткечләр кую, кече архитектура формаларын урнаштыру һәм карап тотуны да кертеп) таләпләр.

1.5. Жирлек территориясен төзеклэндерү өлкәсендәге эшчәнлекне координацияләү һәм методик тәмин итү, жирлекнең торак пунктлары территориясен жыештыру һәм санитар карап тоту, чисталык һәм тәртипне саклау эшләрен координацияләү жирлек башкарма комитетына йөкләнә.

II. Төп төшенчәләр

Әлеге кагыйдәләрне тормышка ашыру максатларында түбәндәге төшенчәләр кулланыла:

жирлек территориясен төзеклэндерү-бу кагыйдәләр белән каралган территорияне карап тоту чаралары комплексы, шулай ук төзеклэндерү объектларын проектлау һәм урнаштыру буенча гражданнарның яшәү шартларын тәмин итү һәм уңайлылыгын арттыруга, территориянең санитария һәм эстетик торышын яхшыртуга һәм яхшыртуга юнәлдерелгән;

төзеклэндерү объектлары-төзеклэндерү буенча эшчәнлек алып барыла торган төрле функциональ билгеләнештәге территорияләр, шул исәптән:

- балалар мәйданчыклары, спорт һәм башка ял һәм ял мәйданчыклары;
- эт йөртү һәм күнегүләр өчен кортлар;
- автостоянкалар мәйданчыклары;
- урамнар (шул исәптән жәяүлеләр) һәм юллар;
- парклар, скверлар, башка яшел зоналар;
- мәйданнар, яр буйлары һәм башка территорияләр;
- транспорт, инженерлык коммуникацияләренең техник зоналары, су саклау зоналары;
- коммуналь калдыкларның аерым төркемнәрен складлау өчен контейнер мәйданчыклары һәм мәйданчыклар;

әлеге кагыйдәләрне төзеклэндерү элементларына керә, шул исәптән:

- яшеллэндерү элементлары;
- йөгертмә;
- коймалар (коймалар);
- су жайланмалары;
- урам коммуналь - көнкүреш һәм техник жиһазлар;
- уен һәм спорт жиһазлары;
- яктырту элементлары;
- мәгълүмат урнаштыру чаралары һәм реклама конструкцияләре;
- кечкенә архитектура формалары һәм шәһәр жиһазлары;
- капитал булмаган стационар булмаган корылмалар;
- капитал төзелеш объектлары элементлары;

төзеклэндерүне торгызу-юлның, хужалык йөреше, тротуарның бөтен киңлеге буенча асфальт катламын сыйфатлы торгызуны, бордюр ташын кире кайтаруны, туфракның уңдырышлы катламын торгызуны, тырма астында газоннарны ремонтлауны һәм

бозылган яшел үсентеләр утыртуны, реклама конструкцияләрен һәм төзекләндерүнең башка элементларын торгызуны үз эченә алган эшләр комплексы;
газон-махсус сайланган үләннәр орлыгы чәчү өчен ясалган үлән каплавы, утырту өчен фон, парк корылмалары һәм компшфт композициясенә мөстәкыйль элементы, шулай ук табигый үлән үсемлекләре;
йорт хужасы-ишегалды корылмалары булган шәхси торак йорт һәм бу йорт урнашкан жир участогы;
ишегалды корылмалары-жир кишәрлегендә урнашкан вакытлыча ярдәмче корылмалар (базы, Күгәрчен, сарайлар һ. б.);
йорт билгеләре-аншлаг (урам атамасы, мәйданы, проспект күрсәткече), номер билгесе (йорт һәм корпус номеры күрсәткече), подъезд һәм фатирлар номеры күрсәткече, флаг тотучылар, истәлекләр такталары, янғын гидранты күрсәткече, грунт геодезия билгеләре күрсәткече, магистраль һәм су челтәре кое камералары күрсәткечләре, жир асты газүткәргеч корылмалары күрсәткече;
яшел үсентеләр-табигый һәм ясалма агач-куак һәм үләнле үсемлекләр жыелмасы (парклар, урманнар, аеруча сакланган табигый территорияләр, бульварлар, скверлар, бакчалар, газоннар, чәчәкләр, шулай ук аерым агачлар һәм куаклар);
landir участогы-күчемсез милек, ул Жир өслегенә бер өлеше һәм аны индивидуаль билгеле бер әйбер итеп билгеләргә мөмкинлек бирүче үзенчәлекләргә ия;
жир эшләре-жирлек территориясен казу, грунт жәю, камилләштерелгән яки жир асты өслеген бозу яисә юлларны һәм тротуарларны камилләштерү (жәю) белән бәйле эшләр;
инженерлык коммуникацияләре-инженерлык-техник тәмин итү челтәрләре: суүткәргеч, канализация, жылыту, торбаүткәргечләр, электр линияләре, элемент линияләре һәм жирлек территориясендә салына торган яисә салына торган башка инженерлык корылмалары;
яңгыр канализациясе (яңгыр канализациясе) - үзе арасында технологик бәйләнгән инженер корылмалары комплексы (чутлар, яңгыр яудыручылар, лотоклар һәм торбалар), өске (яңгыр, кар), су сибү һәм дренаж суларын ташу өчен билгеләнгән; кече архитектура формалары-монументаль-декоратив бизәлеш элементлары, мобиль һәм вертикаль яшелләндерү жайланмалары, су жайланмалары, жирлек территориясендә коммуналь-көнкүреш һәм техник жиһазлар;

тышкы яктырту-тәүлекнең караңгы вакытында магистральләренә, урамнарны, мәйданнарны, паркларны, скверларны, бульварларны, ишегалларын һәм жәяүлеләр юлларын яктырту өчен билгеләнгән элементлар жыелмасы;
яшелләндерү - жирлек тирәлеген үсемлек компонентларын актив файдаланып формалаштыруны тәмин итә торган территорияне төзекләндерү һәм андшафтлы оештыру элементы, шулай ук инженерлык әзерлегенә төрле төрләре (вертикаль планлаштыру, терраслаштыру, кронирование һ. б.) буенча эшләр башкаруга һәм яшелләндерелгән территорияләренә төзекләндерүгә бәйле комплекслы процесс: турыдан-туры агачлар утырту, шул исәптән зур үлчәмнәр, куаклар утырту, үләнле компонентлар булдыру газоннар, чәчәк түтәлләре, махсус бакча жайланмалары һ. б.;

төзелгән муниципаль контрактлар нигезендә жирлек территориясен төзекләндерү өлкәсендә махсус эшчәнлек алып баручы төрле оештыру - хокукий формадагы юридик затлар-махсулаштырылган оешмалар;

территорияләрнең эчтәлеге-биналарның, корылмаларның, кече архитектура формаларының, киртәләрнең, төзелеш майданчыкларының, яшел утыртмаларның, жир асты инженерлык коммуникацияләрнең һәм аларның конструктив элементларының, жир кишәрлегендә урнашкан транспорт инфраструктурасы объектларының фасадларын вакытында ремонтлау һәм карап тоту белән бәйле чаралар комплексы;

жирле әһәмияттәге юлларны карап тоту - транспорт-эксплуатация халәте, юл корылмалары, юлларны комплекслы төзекләндерү элементлары сакланып калган эшләр комплексы;

территорияләрне жыештыру-житештерү һәм куллану калдыкларын, башка чүп-чарны, карны махсус билгеләнгән урынга жыю, чыгару белән бәйле эшчәнлек төре, шулай ук халыкның экологик һәм санитар-эпидемиологик иминлеген һәм әйләнә-тирә мохитне саклауга юнәлтелгән башка чаралар;

йорт яны территориясе – күпфатирлы торак бина янындагы жир участогы, аңа яшелләндерү элементлары, керү юллары, йортка керү юллары, әлеге йортта яшәүчеләр өчен майданчыклар (балалар, спорт, ял өчен, контейнерлар, этләрне йөртү өчен) һәм йортны эксплуатацияләү һәм төзекләндерү өчен билгеләнгән башка объектлар керә;

якын-тирә территория - бина, корылма, койма, төзелеш майданчыгы, сәүдә, реклама объектлары, бирелгән жир участогы чикләре, шулай ук милектә, файдалануда булган башка объектлар территориясе;

фасад-бинаның тышкы ягы (төп, ян ягы, ишегалды). Бинаның төп фасады жирлек территорияләрненән иң күренүчән зонага ия, кагыйдә буларак, магистраль һәм/яки башка урамнар ягыннан кабул итүгә юнәлдерелгән;

тышкы мәгълүматны урнаштыру чарасы (билге) - оешманың урнашу урынында һәм (яисә) турыдан-туры товарны сату, хезмәт күрсәтү урынында урнаштырыла торган мәгълүмат конструкциясе булып торучы төзекләндерү элементы, кулланучыларга мәгълүмат житкерү өчен биналарны мәгълүмати рәсмиләштерү максатларында, аның күрсәтмәсе «кулланучылар хокукларын яклау турында» 1992 елның 7 февралендәге 2300-1 номерлы Россия Федерациясе Законы, ягъни фирма исеме турында мәгълүмат (оешманың исеме, урнашу урыны (адресы) һәм эш режимы, шулай ук мәгълүмат булган, бу закон көченә куярга тиеш яки гадәти эш әйләнеше нигезендә урнаштырыла һәм реклама белән бәйле максатларга омтылмый. «Тышкы мәгълүматны урнаштыру чаралары» һәм «ачык мәгълүмат чарасы» төшенчәләре охшаш;

бина-жир өсте һәм (яки) жир асты өлешләре булган күләмле төзелеш системасы булган, биналар, инженер-техник тәэмин итү челтәрләре һәм инженер-техник тәэмин итү системалары һәм кешеләр яшәве һәм (яки) эшчәнлегенә, житештерү урнаштыру, продукция саклау яки хайваннарны тоту өчен билгеләнгән төзелеш нәтижәсе;

стационар булмаган сәүдә объекты-вакытлыча корылма яки вакытлыча корылма булган, инженерлык-техник тәэминат челтәрләренә тоташу (технологик тоташтыру) булуга яки булмауга, шул исәптән күчмә корылмага карамастан, жир участогы белән ныклы бәйләнештә булмаган сәүдә объекты.

III. Гомуми принциплар һәм карашлар

3.1. Территорияләрне төзекләндерү эшчәнлегенә территорияләрне төзекләндерү буенча проект документациясен эшләү, территорияләрне төзекләндерү буенча чаралар үтәү һәм төзекләндерү объектларын карап тоту керә.

3.2. Әлеге кагыйдәләр максатларында территорияләрне төзекләндерү буенча проект документлары дигәндә жирлекнең үсеш стратегиясенә һәм жирлек халкының ихтыяжын чагылдыра торган, текст һәм график формада материаллар булган һәм территорияне төзекләндерү буенча проект карарларын билгели торган документлар пакеты аңлашыла. Әлеге документациянең составы нинди төзекләндерү объектына керүенә бәйле рәвештә төрле булырга мөмкин. Төзекләндерү буенча проект документларында тәкъдим ителгән карарлар социологик, архитектура, шәһәр төзелеше һәм башка тикшеренүләр, проект карарларының нәтижәләлеген социаль-икътисадый бәяләү нәтижәләре буенча эзерләнә.

3.3. Шәһәр мохитен үстерү яхшырту, яңарту, үзгәртү, иң яхшы тәҗрибәләрне һәм технологияләрне куллану, шул исәптән инфраструктура, идарә итү системасы, технологияләр, яшәүчеләр һәм жәмгыятьләр арасында элементә ярдәмдә башкарылырга тиеш. Шул ук вакытта төзекләндерү буенча бер үк вакытта төзекләндерүнең төрле элементларын куллануны күздә тотучы, төзекләндерелә торган территориянең уңайлылыгын һәм визуаль жәлеп итүчәнлеген арттыруны тәмин итүче комплекслы проектларны тормышка ашырырга кирәк.

3.4. Төзекләндерү объектларын карап тоту төзекләндерү объектларының техник, физик, эстетик торышын, аларның аерым элементларын эксплуатация таләпләренә туры китереп алып барыла. Территорияләрне төзекләндерү проектларын эшләгәндә һәм сайлаганда, аларны эксплуатацияләү һәм карап тоту бәясе мөһим критерий булып тора.

3.5. Төзекләндерү эшчәнлегендә катнашучылар:

- а) төзекләндерүгә запрос формалаштыручы һәм тәкъдим ителгән карарларны бәяләүдә катнашучы жирлек халкы. Резидентлар иҗтимагый оешмалар һәм берләшмәләр тарафыннан тәкъдим ителергә мөмкин;
- б) техник биремне формалаштыручы, башкаручыларны сайлаган һәм үз вәкаләтләре чикләрендә финанслауны тәмин итүче жирле үзидарә органнары вәкилләре;
- в) жирлек территориясендә эшчәнлек алып баручы хужалык субъектлары төзекләндерүгә, шулай ук төзекләндерү чараларын финанслауда катнаша алалар;
- г) профессиональ берләшмә вәкилләре, шул исәптән андшафт архитекторлары, төзекләндерү һәм яшелләндерү белгечләре, архитекторлар һәм дизайнерлар, төзекләндерү концепцияләрен һәм проектларын, эш документларын эшләүче;
- д) эшләрне башкаручылар, төзекләндерү һәм яшелләндерү, шул исәптән кече архитектура формаларын төзү буенча белгечләр;
- е) башка затлар.

3.6. Жирле үзидарә органнары жирлектә яшәүчеләрне төзекләндерү проектларын эзерләүдә һәм тормышка ашыруда тормышка ашырылган проектларның сыйфатын һәм төзекләндерү чыгымнарының нәтижәләлеген күтәрү, шулай ук төзекләндерү объектларының сакланышын тәмин итү максатында катнашалар.

3.7. Резидентларның катнашуы ижтимагый оешмалар аша туры яки арадаш булырга мөмкин, шул исәптән профессиональ дизайнерларны - архитекторларны, архитшафт архитекторларын, дизайнерларны, шулай ук Эшкуарлар ассоциацияләрен һәм берләшмәләрен берләштергән оешмалар. Ул төзекләндерү проектларын башлап жиберү, проект карарлары буенча фикер алышуда катнашу һәм карарлар кабул итүне тормышка ашыру юлы белән гамәлгә ашырыла.

3.8. Һәр территория өчен төзекләндерү концепциясен төзекләндерү эшчәнлегендә яшәүчеләрнең һәм башка катнашучыларның ихтыяжларын һәм үтенечләрен исәпкә алып, концепцияне булдыруның барлык этапларында турыдан-туры катнашканда, шулай ук шәһәр тирәлеген комплекслы тотрыклы үстерүнең стратегик бурычларын исәпкә алып, шул исәптән аерым гражданның һәм жәмгыятьләрнең яңа элементлар булдыру, аралашу һәм үзара бәйләнешләр булдыру, аларның территорияне үстерү проектларын проектлауда һәм тормышка ашыруда катнашу мөмкинлекләрен формалаштыру исәпкә алып төзөргә кирәк, төзекләндерү объектларын карап тоту һәм торак пунктта яшәүчеләрнең үзара хезмәттәшлеген башка формалары өчен дә.

3.9. Күп кеше өчен уңайлы урнашкан һәм жиңел булган жирлек территорияләрен максималь эффективлык белән, мөмкин кадәр озак вакыт һәм теләсә кайсы сезонда кулланырга кирәк. Жирлек киңлекләренә үзара бәйләнешен, инфраструктура объектларының һәркем өчен мөмкин булуын, шул исәптән нигезсез киртәләрне һәм каршылыкларны бетерү хисабына күздә тотарга кирәк.

3.10. Территорияләргә төзекләндерү проектларын тормышка ашырганда шәһәр тирәлегенә сыйфатын тәмин итү түбәндәге принципларны тормышка ашыру юлы белән ирешелергә мөмкин:

3.10.1. Функциональ төрлелек принцибы - микрорайон (квартал, торак комплекс) территориясенә төрле социаль һәм коммерция сервислары белән тыгызлыгы.

3.10.2. Жәяүлеләр мохитен уңайлы оештыру принцибы - жирлектә рәхәт, куркынычсыз, уңайлы жәяүлеләр өчен шартлар тудыру. Жәяүлеләрнең жәлеп итүчәнлегенә жәяүлеләр маршрутларында төрле функцияләргә (транзит, коммуникация, ял итү, кулланучылар) берләштерү юлы белән тәмин ителә. Төрле категория гражданны өчен, шул исәптән төрле һава шартларында гражданның мобиль булмаган төркемнәргә өчен жәяүлеләр йөрү мөмкинлеген тәмин итү максатка ярашлы.

3.10.3. Уңайлы хәрәкәтчәнлек принцибы-халыкның тизлеген һәм уңайлыгы буенча төрле транспорт төрләргә (шәхси автотранспорт, төрле жәмәгать транспорты, велосипед) ярдәмдә торак пункттагы һәм аннан читтәгә төп жәлеп итү нокталарына үтеп керү мөмкинлекләргә булу.

3.10.4. Аралашу өчен уңайлы мохит принцибы - халык өчен даими һәм түләүсез булган торак пунктта гармонияле урнашу, шул исәптән майданнар, яр буйлары, урамнар, жәяүлеләр зоналары, скверлар, парклар (алга таба - жәмәгать киңлекләргә) һәм чит кешеләрнең шәхси аралашу һәм вакыт үткөрү өчен билгеләнгән чикләнгән территорияләр (алга таба - шәхси киңлекләр).

3.10.5. Ижтимагый һәм хосусый киңлекләргә табигый мохитнең төрле элементлары (яшел үсентеләр, су объектлары һ.б.) белән туену принцибы, территория урнашу тыгызлыгы һәм Территория өлешенә функциональ билгеләнүенә карап пространство оешмасы.

3.11. Аралашу һәм уңайлы мохит өчен уңайлы мохит принциптарын тормышка ашыру ижтимагый һәм шәхси киңлекләргә зарарлы мохит факторларыннан (шау-шу, тузан, газ белән пычрану) саклау өчен шартлар тудыруны күздә тоту.

3.12. Ижтимагый киңлекләр торак һәм ижтимагый мохит, кешеләрнең жәлеп итү нокталары, транспорт үзәкләренең киңлек һәм планлаштыру принцибын тәмин итә.

3.13. Төзекләндерү комплекслы проектларын тормышка ашыруны төзекләндерү комплекслы проектлары территориясендәге жир участкалары милекчеләрен һәм башка кызыксынуучыларны (төзүчеләр, идарәче оешмалар, гражданныр һәм эшкуарлар берләшмәләре, милекчеләр һәм яқындагы биналарда коммерцияле биналарны арендаучыларны) жәлеп итеп, шул исәптән муниципаль-шәхси партнерлык механизмнарын кулланып башкарырга кирәк. Төрле хужалары булган участкаларда урнашкан жирлек территорияләре өчен бердәм яки килешенгән төзекләндерү проектларын эшләү киңәш ителә.

3.14. Төзекләндерү эшләре башкару өчен конкрет зоналарны, территорияләргә, объектларны билгеләү, проектларны тормышка ашыру чиратын билгеләү, финанслау күләмнәре һәм чыганакалары территорияне төзекләндерү буенча тиешле муниципаль программада билгеләнә.

IV. Төзекләндерү объектларын карап тоту һәм эксплуатацияләү тәртибе

Жәмәгать билгеләнешендәге территорияләрдәге төзекләндерү объектларына торак пунктның жәмәгать киңлекләре, участкалары һәм ижтимагый төзелеш зоналары керә, алар төрле берләшмәләрдә жирлекнең ижтимагый территорияләренең барлык төрләрен формалаштыралар: локаль әһәмияттәге үзәкләр, жирлекнең күпфункцияле, магистраль һәм махсус ижтимагый зоналары.

Әлеге кагыйдәләр составына жайга салучы бүлекләр (бүлекчеләр) кертелгән:

- ижтимагый киңлекләргә торышына, жирлектәге төзекләндерү объектларына һәм аларның аерым элементларына төрле билгеләнештәге һәм төрле милек рәвешендәге биналарның торышына һәм аларның торышына гомуми таләпләр;
- төзекләндерү объектларын карап тоту һәм эксплуатацияләү тәртибе;
- мобиль булмаган халык төркемнәре өчен махсус мохит таләпләре;
- әлеге кагыйдәләрнең үтәлешен контрольдә тоту тәртибе.

4.1. Территорияләргә төзекләндерү ижтимагый билгеләнештәге

4.1.1. Жәмәгать билгеләнешендәге территорияләрдә төзекләндерү объектлары түбәндәгеләрдән гыйбарәт: торак пунктның жәмәгать киңлекләре, жәмәгать төзелеше участкалары һәм зоналары, алар төрле берләшмәләрдә жирлекнең ижтимагый территорияләренең барлык төрләрен формалаштыралар: гомумшәһәр һәм локаль әһәмияттәге үзәкләр, жирлекнең күпфункцияле, магистраль һәм махсус ижтимагый зоналары.

4.1.2. Ижтимагый билгеләнештәге территорияләрдә төзекләндерү буенча проект чараларын эшләгәндә түбәндәгеләргә тәмин итәргә кирәк: визуаль кабул итү өчен

территорияләрнең Ачыклығы һәм үтемлелеге (саңгырау коймалар булмау), халыкның тоткарлыксыз хәрәкәт итүе шартлары (аз хәрәкәтләнүче төркемнәрне дә кертеп), тарихи барлыкка килгән планлаштыру структурасына һәм төзелеш масштабына ярдәм итү алымнары, торақ пунктның әйләнә-тирәлеге белән төзекләндерү элементларының стильле бердәмлегенә ирешү.

4.1.3. Жәмәгать пространстволары территорияләрен төзекләндерү проектларын халыкның ихтыяжларын һәм әлеге территориядәге эшчәнлек төрләрен билгели торган алдан проектлы тикшеренүләр нигезендә эшләргә киңәш ителә. Торуның югары дәрәжәсен, әйләнә-тирә мохитне визуаль жәлеп итүчәнлеген, жәмәгать киңлекләрен аралашу һәм аралашу урыны итеп күрүче, килүчеләрне жәлеп итә алырлык һәм эшкуарлыкны үстерү мөмкинлекләрен тәмин итүче проектларны тормышка ашыру өчен файдаланырга киңәш ителә.

4.1.4. Кагыйдә буларак, жирлекнең жәмәгать киңлекләре территориясендә тышкы төзекләндерүнең конструктив элементлары исемлеге түбәндәгеләрне үз эченә ала: каты өслекләрне тоташтыру элементлары, яшелләндерү, эскәмияләр, чүп-чар өчен кече контейнерлар, урам техник жиһазлары, яктырту жиһазлары, архитектура-декоратив яктырту жиһазлары, мәгълүмат йөртүчеләр, яшелләндерү участкаларын саклау элементлары (металл коймалар, махсус каплау төрләре һәм т.б.).

4.1.5. Жәмәгать киңлекләре территориясендә декоратив-гамәли сәнгать эсәрләрен, декоратив су жайланмаларын урнаштыру тәкъдим ителә.

4.2. Төзекләндерү

торақ файдалануга тапшыру территорияләрендә

4.2.1. Торақ билгеләнештәге территорияләрдә төзекләндерү объектлары: жәмәгать киңлекләре, күпфатирлы йортларның, балалар бакчаларының, мәктәпләрнең жир участкалары, төрле берләшмәләрдә торақ төркемнәрен, микрорайоннарны, торақ районнарны формалаштыручы автотранспорт чараларын даими һәм вакытлыча саклау.

4.2.2. Торақ билгеләнештәге территорияләрдәге жәмәгать киңлекләрен жәяүлеләр коммуникацияләре, торақ төркемнәргә хезмәт күрсәтү учреждениеләре участкалары, микрорайоннар, торақ районнар һәм гомуми файдаланудагы яшелләндерелгән территорияләр системасы формалаштырырга киңәш ителә.

4.2.3. Кагыйдә буларак, жәяүлеләр коммуникацияләре территориясендә һәм хезмәт күрсәтү учреждениеләре участкаларында төзекләндерү элементлары исемлегенә түбәндәгеләр керә: каты өслек төрләре, өслекләрне тоташтыру элементлары, чүп-чар өчен кече контейнерлар, яктырту жиһазлары, мәгълүмат йөртүчеләр.

4.2.4. Тышкы реклама акчаларын, капитал булмаган стационар булмаган корылмаларны урнаштыру мөмкин.

4.2.5. Торақ билгеләнешендәге территорияләрдәге жәмәгать пространстволары территориясен аерым функцияләрне башкару өчен билгеләнгән зоналарга бүлүргә киңәш ителә: рекреацион, транспорт, хужалык һ.б.

4.2.6. Жәмәгать киңлекләрендә ял итү һәм транспорт функцияләрен торақ билгеләнешендәге территорияләрдә бер үк вакытта урнаштыра алмаганда, территориядән файдалануда рекреацион функцияләр өстенлек бирелә. Шулу ук

вакытта транспорт функциясен хэл итү өчен махсус инженер-техник корылмалар (жир асты/жир өсте паркинглары) кулланыла.

4.2.7. Торак билгеләнештәге территорияләрдәге жәмәгать урыннарының куркынычсызлыгы аларны торак йортлар тәрәзәләре ягыннан, шулай ук яктырту белән берлектә якин-тирә жәмәгать киңлекләре ягыннан карау белән тәэмин ителә.

4.2.8. Торак төзелеш участкаларын төзекләндерү проектын йорт яны территориясеннән файдалануның коллектив яки индивидуаль характерын исәпкә алып башкарырга кирәк. Моннан тыш, тарихи төзелеш составында, төзелешнең тыгызлыгы югары булган территорияләрдә, магистральләр буенда, реконструкцияләнгән торган территорияләрдә торак төзелеш участкаларын төзекләндерү үзгәртүләрен исәпкә алырга кирәк.

4.2.9. Йорт яны территориясеннән коллектив файдалану белән күпфатирлы йортларның жир участкагы территориясендә (күпфатирлы Төзелеш) транспорт йөрү (юллар), жәяүлеләр коммуникацияләре (төп, икенчел), майданчыклар (мәктәпкәчә яшәтәге балалар уеннары, өлкәннәрнең ял итү өчен, чүп жыючылар, кунак автостоянкалары урнаштыру, керү төркемнәре каршындагы), яшелләнделгән территорияләргә күздә тотарга кирәк. Участокның территориясә зурлыгы мөмкинлек бирсә, участок чикләрендә мәктәп яшәндәге балалар өчен спорт майданчыклары һәм уен майданчыклары, эт йөртү өчен майданчыклар урнаштыру киңәш ителә.

4.2.10. Күмәк файдаланудагы торак төзелеш участкагы территориясендәге төзекләндерү элементлары исемлегенә юлның каты өслеген, майданчыкларны каплауның төрле төрләрне, өслекләргә тоташтыру элементларын, майданчыкларны жиһазлауны, яшелләнделерү, яктырту жиһазларын кертергә кирәк.

4.2.11. Магистраль урамнары буйлап торак участкалар урнаштырганда, аларны урам ягыннан тоташ койма белән әйләндереп, майданчыклар (балалар, спорт, чүп жыючылар урнаштыру өчен) урнаштырмаса кирәк.

4.2.12. Балалар бакчалары һәм мәктәпләр территорияләргә яшелләнделгәндә агулы жимешле, шулай ук чәнечкеле һәм чәнечкеле үсемлекләр куллану рөхсәт ителми.

4.2.13. Автотранспорт чараларын озак һәм кыска вакытлы Саклау участкасында төзекләндерү элементлары исемлегенә каты өслек төрләрне, коймаларны тоташтыру элементларын, чүп-чар өчен чүп савытларын яки кече контейнерларны, яктырту жиһазларын, мәгълүмат жиһазларын (күрсәткечләр) кертергә кирәк.

4.2.14. Территория участкасын, автостоянкаларны төзекләндерү юлларны һәм юлларны каты өслек белән каплауны, яктырту жиһазларын күрсәтергә кирәк.

4.3. Төзекләндерү рекреацион билгеләнештәге территорияләр

4.3.1. Рекреацион билгеләнештәге территорияләрдә төзекләндерү объектлары булып, гадәттә, рекреация объектлары - аеруча саклаулы табигать территорияләргә территорияләргә бер өлеше, ял зоналары, парклар, бакчалар, бульварлар, скверлар тора.

4.3.2. Бакча-парк сәнгате, тарих һәм архитектура һәйкәлләргә төзекләндерү, гадәттә, аларның тарихи йөзгә реконструкцияләү яки реставрацияләү, планлаштыру, яшелләнделерү, шул исәптән үсемлекләр ассортиментын булдыру.

Парк территориясен төзеклэндерү элементлары белән жиһазлауны ул урнашкан территориянең тарихи-мәдәни регламенты нигезендә проектларга кирәк.

4.3.3. Реконструкция вакытында рекреация объектларын күздә тотарга кирәк:

- урман парклары өчен: тотрыклы эшләүгә сәләтле экосистемалар булдыру, территорияне рекшафтларның һәм утыртмаларның кыйммәтенә карап, урман паркының төрле зоналары өчен иң чик рекреацион йөкләнешне, куллану режимын һәм төзеклэндерү чараларын билгеләүгә бәйле рәвештә функциональ зоналаштыру;

- Парклар һәм бакчалар өчен: планлаштыру структурасын реконструкцияләү (мәсәлән, юл челтәренен тыгызлыгын үзгәртү), үсентеләр тыгызлыгы арткан участокларны кисү, авыруларны, Иске, декоратив декоратив югалткан агачларны һәм үсемлекләрне аз бәяле төрләрне бетерү, аларны декоратив-яфраклы һәм матур чәчәк ата торган агач һәм куак формаларына алыштыру, ял майданчыкларын, балалар майданчыкларын оештыру;

- бульварлар һәм скверлар өчен: катлаулы вертикаль структуралы төркемнәр формалаштыру, агачларның декоративлыгын югалткан авыруларны, иске һәм декоратив булмаган декоративларны бетерү, юл кырые белән иң яқын агачлар арасында араларны булдыру һәм арттыру, утырту һәм тоту өчен махсус технологияләр кулланып, зур утырту материалының риск зонасыннан читтә утырту.

4.3.4. Актив массакүләм ял итү, коену һәм рекреация оештыру өчен билгеләнгән һәм төзеклэндерелгән территорияләрдә (алга таба-ял зонасы) юл белән медицина хезмәте күрсәтү пункты, коткару станциясе, жәяүлеләр юллары, инженерлык жиһазлары (эчәргә яраклы су белән тәмин итү һәм ташландык суларны агызу, пычратылган өслек суы сулыкка эләккәннән саклау) урнаштырырга киңәш ителә.

4.3.5. Ял зонасы территориясендә төзеклэндерү элементлары исемлегенә, кагыйдә буларак, юлның каты катламы, катнаш - юллар (газонга баткан плитка), яшеллэндерү, эчәргә яраклы фонтанчиклар, эскәмияләр, чүп өчен кече контейнерлар, Пляж жиһазлары (кояш нурлары, ятаклар, киенү кабиналары), бәдрәф кабиналары керә.

4.3.6. Объектлар территориясен яшеллэндерү проектлаштырганда тәкъдим ителә:

- булган үсемлекләрне, агач үсемлекләрнең торышын һәм үлән каплавын бәяләгез;
- корткычлар зыян күргән агач үсемлекләрне ачыклау, аларны объектлардан чыгару буенча чаралар эшләү;

- ял зонасының гомуми майданының 80% тан да ким булмаган күләмдә үлән катламын, агач-куак һәм яр бие үсемлекләрен саклауны тәмин итәргә;

- сулык ярларын яшеллэндерү һәм формалаштыруны тәмин итәргә (жир тетрәү һәм эродицияләнгән торган тауларда яр ныгыту поясы, тайпылышлы су тоткарлаучы билбаулар - баш дренаж һ. б.);

- ял зонасы территориясен башка максатларда (этләр йөртү, уен шәһәрчәкләре, аттракционнар һ.б.) куллануны булдырмау.

4.3.7. Койма, урам техник жиһазлары («су», «туңдырма» сәүдә арбалары), кече ваклап сату һәм туклану буенча капитал булмаган стационар булмаган корылмалар, бәдрәф кабиналары урнаштыру мөмкин.

4.3.8. Жирлек территориясендә түбәндәге парклар оештырылырга мөмкин: күп функцияле (вакытлыча ял итү, күнел ачу, актив һәм тыныч ял итү өчен, өлкәннәр

һәм балалар өчен аттракционнар урнаштыру), махсулаштырылган (махсус ял төрләрән оештыру өчен билгеләнгән), торак район парклары (торак районы халкының актив һәм тыныч ялын оештыру өчен билгеләнгән).

4.3.9. Климшафт-климат шартлары буенча-киселгән рельефтагы парклар, сулыклар ярлары буенча Парклар, елгалар, урман үсентеләре биләгән территорияләрдәге парклар.

4.3.10. Күп функцияле парк территориясендә аллея, юллар һәм мәйданчыклар системасын, парк корылмаларын (аттракционнар, беседкалар, павильоннар, бәдрәфләр һ.б.) күздә тотарга киңәш ителә. Яшелләндрүнең төрле төрләрән һәм алымнарын куллану тәкъдим ителә: вертикаль (Пергола, треляж, треляжлар), мобиль (контейнерлар, вазоннар), агачлардан, куаклардан, чәчәк бизәкләрәннән декоратив композицияләр булдыру, үсемлекләрнең экзотик төрләре.

4.3.11. Парк корылмаларының составы һәм саны, махсулаштырылган паркларда төзекләндрү элементлары, кагыйдә буларак, паркның тематик юнәлешенә бәйле, проектлау һәм проект чишелеше биремә белән билгеләнә.

4.3.12. Торак район паркы территориясендә аллея һәм юллар системасын, мәйданчыкларны (балалар, тыныч һәм актив ял, спорт мәйданчыкларын) күздә тотарга киңәш ителә. Парк территориясе янында яисә аның составында торак районның спорт комплексы, балалар спорт-уен комплекслары, роликларда йөрү өчен урыннар булырга мөмкин.

4.3.13. Торак район паркында яшелләндрү буенча проект чараларын эшләгәндә пространство структурасының формалаша торган төрләрән һәм утырту төрләрән исәпкә алырга кирәк; территориянең функциональ-планлаштыру оешмасына бәйле рәвештә, әлегә климат зонасына хас үсемлек төрләрән кулланып, чәчәк рәсмиләштерүне күздә тотарга киңәш ителә.

4.3.14. Торак пункт территориясендә түбәндәге бакча төрләрән формалаштырырга киңәш ителә: ял бакчалары (халыкның кыска вакытлы ял итүен һәм йөрүен оештыру өчен), корылмалар каршындагы бакчалар, бакчалар-күргәзмәләр (мөстәкыйль объект яки шәһәр паркының бер өлеше буларак эшләүче экспозиция территориясе) һәм башкалар.

4.3.15. Кагыйдә буларак, ял итү һәм йөрү бакчасы территориясендә төзекләндрү элементлары исемлегенә түбәндәгеләр керә: плитә асфальт рәвешендәге юлларны каплауның каты төрләре, өслекләрне тоташтыру элементлары, яшелләндрү, эскәмияләр, чүп савытлары, урам техник жиһазлары («су», «туңдырма» арбалары), яктырту жиһазлары.

4.3.16. Каплауның колористик чишелешен, су җайланмаларын, декоратив-гамәли бизәлеш элементларын, архитектура-декоратив яктырту жиһазларын урнаштыруны, яшелләндрүнең пейзаж характерын формалаштыруны күздә тотарга киңәш ителә.

4.3.17. Койма, капитал булмаган стационар булмаган туклану корылмалары (жәйге кафе) урнаштыруны күздә тотарга мөмкин.

4.3.18. Бакча-күргәзмәне планлаштыру оешмасы, кагыйдә буларак, экспозицияне уңайлы күрсәтүгә һәм аны караган вакытта уңайлы хәрәкәт булдыруга юнәлдерелгән.

4.3.19. Бульварлар һәм скверлар - пространство шәһәр мохитенең мәһим объектлары һәм жирлекне яшелләндерү системасының структур элементлары. Кагыйдә буларак, бульварлар һәм скверлар территориясендә төзекләндерү элементлары исемлегенә түбәндәгеләр керә: юлларны һәм мәйданчыкларны каплауның каты төрләре, өслекләрне парлаштыру элементлары, яшелләндерү, эскәмияләр, чүп савытлары яки чүп өчен кече контейнерлар, яктырту жиһазлары, архитектура-декоратив яктырту жиһазлары.

4.4. Төзекләндерү

Транспорт һәм инженерлык инфраструктурасы территорияләрендә

4.4.1. Торак пунктның транспорт коммуникацияләре территорияләрендә төзекләндерү объектлары булып кызыл линияләр чикләрендәге торак пунктның урам-юл челтәре, төрле типтагы жәяүлеләр кичүләре тора.

4.4.2. Кагыйдә буларак, урамнар һәм юллар территорияләрендә төзекләндерү элементлары исемлегенә түбәндәгеләр керә: юл өслеген һәм тротуарларны каплауның каты төрләре, өслекләрне парлаштыру элементлары, урамнар һәм юллар буйлап яшелләндерү, куркыныч урыннарны киртәләү, яктырту жиһазлары, юл хәрәкәте мәгълүматларын йөртүчеләр (юл билгеләре, тамгалар, светофор жайланмалары).

4.5. Жирлекне рәсмиләштерү һәм мәгълүмат

4.5.1. Билге, реклама һәм дисплей шкафларын бизәү һәм урнаштыру.

4.5.1.1. Мәгълүмати конструкцияләр (алга таба - билге) урнаштыруны, шулай ук башка график элементларны урнаштыруны «реклама турында» 2006 елның 13 мартындагы 38-ФЗ номерлы Федераль законның 19 статьясындагы 5.8 өлешен исәпкә алып эшләнгән расланган муниципаль хокукый актлар нигезендә гамәлгә ашырырга кирәк.

4.5.1.2. Яктырту рекламаларын һәм билгеләрен кулланган оешмаларга янган газ яктырткычларын һәм электролампларны вакытында алыштырырга кирәк. Аерым реклама билгеләре яки билге эшләмәгән очракта, тулысынча сүндерергә киңәш ителә.

4.5.1.3. Биналарда биналарның архитектур элементларын каплаучы билгеләр һәм реклама урнаштырырга ярамый (мәсәлән: тәрәзә ачкычлары, баганалар, орнамент һәм башкалар). Подъездлы билгеләр архитектура һәйкәлләренә һәм биналарга урнаштырылмый, аларның төзелгән елы 1953 яки аннан алдарак. Реклама саңгырау фасадларда биналар (брендмауэрлар) 4 тән артмаган күләмдә урнаштырылырга тиеш.

4.5.1.4. 60 сантиметр биеклектәге урта хәрәф линиясе буенча тигезләнгән (хәрәфләрнең чыгарылыш элементларын исәпкә алмыйча) беренче һәм икенче катлар арасында билге урнаштырырга рөхсәт ителә. архитектура һәйкәлләрендә төсе гаммасы түбән булган билгеләр урнаштырырга кирәк (шул исәптән материалларның табигый төсе: металл, таш, агач). Сәүдә комплекслары өчен билге урнаштыру һәм дизайнны билгеләүче үз архитектур-сәнгать концепцияләрен эшләү тәкъдим ителә.

4.5.1.5. Газета, афишалар, плакатлар, төрле белдерүләр һәм рекламалар махсус билгеләнгән стендларда рөхсәт ителә. Аз форматлы яфрак афишалары өчен вакытлыча төзелеш фехтовкалауларында өстәмә урнаштыру мөмкин.

4.5.1.6. Электр транспорты терәкләреннән, урам утларынан, биналар нигезеннән, коймалардан һәм башка корылмалардан чистартуны әлеге объектлардан файдаланучы оешмаларга башкарырга кирәк.

4.5.1.7. Реклама конструкцияләрен Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районы Советы карары белән билгеләнгән тәртиптә урнаштырырга һәм эксплуатацияләргә кирәк.

4.5.1.8. Реклама конструкцияләре жиһазлардан аерым урнашырга тиеш түгел (мәсәлән, мәдәни һәм спорт объектлары конструкцияләреннән, шулай ук афиш тумбаларыннан кала).

4.5.1.9. Зур форматтагы реклама конструкцияләре (билбордлар, суперсайтлар һәм башкалар) торак, жәмәгать һәм офис биналарынан 100 метрдан якынарак урнашырга рөхсәт ителми.

4.5.2. Навигация оешмасы.

4.5.2.1. Навигация уңайлы урыннарда, визуаль шау-шу тудырмыйча һәм биналарның архитектура элементларын капламыйча урнаштырырга кинәш ителә.

4.6. Төзекләндерү объектларын карап тоту

4.6.1. Халыкның экологик һәм санитар-эпидемиологик иминлеген тәмин итүгә һәм әйләнә-тирә мохитне саклауга юнәлдерелгән махсус урыннарда житештерү һәм куллану калдыкларын, башка калдыкларны жыю, чыгару белән бәйлә чараларны, башка чараларны һәм башка чараларны оештыру (алга таба - территорияне жыештыру)

4.6.1.1. Жирлекнең һәр торак пунктында кызыксынучы затлар белән килешкән территориянең конкрет участкаларын, шул исәптән барлык милек рәвешендәге күчмәсез милек объектларын жыештыру өчен җаваплы территорияләргә беркетү картасын төзүгә кинәш ителә. Карта барлык кызыксынган затлар (предприятиеләр, оешмалар, идарәче компанияләр, жирлек башкарма комитеты) белән каты коммунал калдыклар жыю урыннарын күрсәтеп килешә.

4.6.1.2. Бу карталарда муниципалитет һәм идарәче компанияләр арасында Территорияне агымдагы карап тоту вәкаләтләрен чикләү белән төзекләндерү элементларының хәзерге торышы, шулай ук планлаштырылган объектлар чагылдырыла. Картада берничә кат чагылдырырга мөмкин:

а) агымдагы тоту өчен җаваплы территориянең хәзерге торышы;

б) ишегалларын һәм жәмәгать зоналарын (парклар, скверлар, бульварларны) төзекләндерү проектлары;

в) проектларны гамәлгә ашыру барышы.

Карталар ачык итеп урнаштырылырга тиеш, жәмәгать фикер алышуларын үткөрү мөмкинлеген бирү максатларында, шулай ук кызыксынган һәр затка картада контакт мәгълүматлары белән төзекләндерү эшләрен оештыручы һәм башкаручы җаваплы затларны интерактив режимда күрү мөмкинлекләре.

4.6.1.3. Жирлек территориясен жыештыруны планлаштыру жирлек территориясенен һәр өлеше әлеге территорияне жыештыру өчен жаваплы затка беркетелсен өчен башкарыла.

4.6.1.4. Урып-жыюны тормышка ашыруга биналарның (аларда урыннарның), корылмаларның, шул исәптән вакытлыча корылмаларның милекчеләре булган физик, юридик затлар, хосусый эшмәкәрләр, шулай ук милек хокукындагы жир кишәрлекләренә ия булучылар, башка хокукка, аренда хокукына, башка законлы хокукка, территориягә аренда шартнамәсенә якындагы территорияне чистарту һәм аның чикләрен билгеләү турындагы таләпләрне кертү юлы белән, шулай ук жир милекчеләре белән килешүләр аша жәлеп ителә участоклар.

Физик һәм юридик затлар, оештыру-хокук формаларына бәйсез рәвештә, милек хокукында үзе карамаган жир кишәрлеген, башка төрле эйбер яисә мәжбүри хокукны (алга таба - жир кишәрлекләрен хокукка ия булучылар), шулай ук милек хокукында булган биналарны, корылмаларны, гамәлдәге законнарда һәм әлеге Кагыйдәләрдә каралган күләмдә карап тотуны һәм жыештыруны гамәлгә ашырырга тиеш, мөстәкыйль яки махсус оешмаларны үз акчаларына жәлеп итү аша.

Әгәр дә бина, корылма милек хокукында яки башка төрле эйбер яисә мәжбүри хокукта берничә затка караса, жыештырылырга тиешле территория милек хокукындагы өлешкә яки күчемсез милек объектына бүтән хокукка пропорциональ рәвештә билгеләнә.

Төрле затларга караган берничә бина, корылма булса, территорияне карап тоту һәм жыештыру чикләре яклар килешүе белән билгеләнергә мөмкин.

Килешү булмаганда, жыештырылырга тиешле территория барлык биналарның, корылмаларның милекчеләре яки башка хужалары (кулланучылары) арасында тигез өлешләрдә билгеләнә.

Әгәр дә бина, структура милек хокукында яки башка эйбер яки мәжбүри хокуклы булса, фасад этәлеге яклар килешүе белән билгеләнергә мөмкин.

Килешү булмаганда, фасадны тоту милек хокукында яки башка күчемсез милек объектына булган өлешкә пропорциональ рәвештә башкарыла.

4.6.1.5. Урамнарны, мәйданнарны, скверларны һәм башка жәмәгать урыннарын производство һәм куллану калдыклары белән тыгылмас өчен, кечкенә күләмле калдыкларны вакытлыча туплау өчен махсус билгеләнгән (чүп савытлары, бакилар) билгеләнә.

Гражданнар (индивидуаль торак йортлар хужалары), күпфатирлы йортлар белән идарә итүче идарәче оешмалар, хосусый эшмәкәрләр, жирлек территориясендә эшчәнлек алып баручы юридик затлар калдыклар жыю өчен түбәндәге объектларга каты һәм зур габаритлы калдыклар жыялар:

- а) чүп-чар кабул итү камерасына урнаштырылган контейнерлар;
- б) жиһазландырылган мәйданчыкларда урнаштырылган контейнерлар (шул исәптән калдыкларны төрләргә (текстиль, кәгазь, пыяла, пластмасса, полимер, азык-төлек, сортланмый торган калдыклар) бүлгәндә);
- в) зур калдыклар өчен махсус контейнерлар (бункерлар) яки мәйданчыклар;
- г) жиһазландырылган мәйданчыкларда урнаштырылган бункерлар;

д) билгелэнгэн график буенча йә шалтырату буенча, Шартнамәдә каралган очракларда һәм әлеге Кагыйдәләр белән билгелэнгән очракларда эшләүче махсус автотранспорт;

е) чүп савытлары;

ж) киләчәктә калдыкларны чыгару өчен вакытлыча туплау урыннары.

4.6.1.6.Житештерү һәм куллану калдыкларын вакытлыча складлау өчен контейнерлар урнаштыру һәм аларны чистарту тиешле территорияләргә чистарту өчен җаваплы затлар тарафыннан башкарыла.

4.6.1.7. Каты көнкүреш һәм зур габаритлы калдыкларны чыгаруны гамәлгә ашыралар:

- күпфатирлы йортлардан-калдыклар белән эш итү өлкәсендә билгелэнгән тәртиптә эшчәнлек алып баручы юридик яисә физик затлар;

- индивидуаль торак йортлардан-мөстәкыйль йә калдыклар белән эш итү өлкәсендә билгелэнгән тәртиптә эшчәнлек башкаручы юридик яки физик зат белән килешү буенча торак йорт хужалары;

- гомуми файдаланудагы территорияләрдән һәм калдыкларны вакытлыча туплау урыннарыннан-калдыклар белән эш итү өлкәсендә билгелэнгән тәртиптә эшчәнлек алып баручы юридик яисә физик затлар;

- башка территорияләрдән-табигатьне саклау һәм санитария таләпләрен үтәү шарты белән яки калдыклар белән эш итү өлкәсендә билгелэнгән тәртиптә эшчәнлек башкаручы юридик яки физик зат белән шартнамә буенча әлеге территорияләргә шәхси эшмәкәрләре, юридик затлары, хокук ияләре мөстәкыйль рәвештә.

4.6.1.8.Каты көнкүреш һәм зур габаритлы калдыкларны мөстәкыйль чыгару калдыкларны сортлау буенча махсуслаштырылган оешмаларга яки калдыкларны урнаштыру объектларына башкарыла.

Ремонт вакытында барлыкка килгән калдыкларны чыгару бу ремонтны үзләре ясаган затлар тарафыннан моның өчен махсус билгелэнгән урынга башкарыла.

Ремонт вакытында барлыкка килгән калдыкларны вакытлыча саклау урыннарына туплау тыела.

4.6.1.9.Контейнер майданчыгыннан һәм аның янәшәсендәгә житештерү һәм куллану калдыкларын чүп ташу транспортына контейнерлардан төшеп киткәндә чыгару калдыкларны транспортлаучы оешма хезмәткәрләре тарафыннан башкарылырга тиеш.

4.6.1.10.Калдыкларны ташу аларны ташганда югалту, авария хәлен булдыру, ташыла торган калдыклар кешеләр сәламәтлегенә һәм әйләнә-тирә мохиткә зыян китерү мөмкинлеген булдырмый торган ысуллар белән башкарылырга тиеш.

4.6.1.11.Төнлә җыештырганда шау-шуны кисәтүче чаралар күрергә кирәк.

4.6.2. Язгы-жәйге чорда территорияне җыештыру үзенчәлекләре

4.6.2.1. Территорияне язгы-жәйге җыештыру 15 апрельдән 14 октябрьгә кадәр башкарыла һәм урамнарны, тротуарларны, майданнарны юу, су сибү күздә тотыла. Климат шартларына карап, җирлек башкарма комитеты карары белән язгы-жәйге урып-җыю чоры үзгәртелергә мөмкин.

4.6.2.2. Урам һәм майданның бөтен киңлеген юарга кирәк.

4.6.2.3. Чүп савытларын һәм ком, тузан, чүп-чардан чистартуны юганнан соң иртэнге 7гә тәмамларга киңәш ителә.

4.6.2.4. Тротуарларны һәм ишегалды территорияләрен, яшел үсентеләрне һәм газоннарны юу һәм сугару оешмалар һәм бина милекчеләре көче белән башкарыла.

4.6.2.5. Юл өслекләрен һәм тротуарларны юу, шулай ук тротуарларны сөртү 23 сәгатътән 7 сәгатъкә кадәр тәкъдим ителә, ә урамнарның машиналар йөри торган өлешен дымлы сөртү, кирәк булганда, иртэнге 9дан 21 сәгатъкә кадәр житештерергә киңәш ителә.

4.6.2.6. Жәйге чорда юридик затлар һәм хосусый эшмәкәрләр тарафыннан милек хокукы яисә башка хокукка ия булган жир участоклары чикләрен жыештырудан тыш чүп үләннәрен дә жыештырырга кирәк.

4.6.3. Көзге-кышкы чорда территорияне жыештыру үзенчәлекләре

4.6.3.1. Көзге-кышкы жыештыру 15 октябрдән 14 апрельгә кадәр башкарыла һәм чүп-чар, кар һәм боз, пычрак жыештырыла, урамнарда хлоридлар кушып ком сибелә. Көчле жәяүлеләр хәрәкәте булган зоналарда кеше һәм хайван сәламәтлегенә, үсемлекләргә, аяк киemenә зыян китерүче химик реагентларны кулланудан (яки минимумга) баш тартырга кирәк.

Климат шартларына карап, жирлек башкарма комитеты карары белән көзге-кышкы урып-жыю чоры үзгәртелергә мөмкин.

4.6.3.2. Барлык урамнарда, мәйданнарда, яр буйларында һәм скверларда яңа яуган кар салу рөхсәт ителә.

4.6.3.3. Яшел үсентеләргә зыян китерсә, яшел мәйданнарда кар складлау тыела.

4.6.3.4. Урамның киңлегенә һәм аның хәрәкәт характерына карап, валларны юлның ике ягына яисә тротуар буйлап кирәкле юллар һәм юллар калдырып, бер ягына урнаштырырга кирәк.

4.6.3.5. Хлоридлар белән ком сибү, гадәттә, кар башыннан яки бозлык башланганнан ук башларга тиеш.

4.6.3.6. Беренче чиратта бозлавык булганда төшүләргә, күтәрелешләргә, киселешләргә, жәмәгать транспорты тукталышларына, жәяүлеләр кичүләренә сибү урынлы.

4.6.3.7. Тротуарларны коры ком белән хлоридсыз сибәргә кирәк.

4.6.3.8. Түбәндәге куркынычсызлык чараларын тәмин итеп, түбәләренә кардан чистартырга һәм боз сөңгеләрен бетерергә кирәк: кизү торучыларны билгеләү, тротуарларны киртәләү, биеклектә эшләүче затларны иминиятләштерү жиһазлары белән тәмин итү.

4.6.3.9. Махсус оешмалар тарафыннан чистартыла торган юлларда кар түбәдән, юл өслегеннән сметалы кар чыгарганчы түшәргә һәм алар белән гомуми валга салырга кирәк.

4.6.3.10. Урып-жыю, йорт яны территориясен төзекләндерү эшләрен башкарганда идарәдәге күпфатирлы йортларда яшәүчеләргә йорт яны территориясеннән кар жыештыру һәм чыгару эшләре вакытлары һәм урыны турында, мондый күчерү кирәк булган очракта, йорт яны территориясен махсус техника жыештыруга комачаулый торган транспорт чараларын күчерү кирәклегенә турында хәбәр итәргә кирәк.

4.6.3.11. Барлык тротуарлар, ишегаллары, урамнарның машина йөрү өлешендәге подшипниклар, майданнар, яр буйлары, базар майданнары һәм асфальт түшәлгән башка участкаларны кардан һәм бозлы тәкәдән скрапка астына чистартырга һәм иртәнге сәгать 8гә кадәр ком сибәргә киңәш ителә.

4.6.3.12. Кар махсус су агызылган урыннарга гына чыгарыла.

4.6.3.13. Кар ташлау урыннары уңайлы подъездлар, кар складлары өчен кирәкле механизмнар белән жиһазландырыла.

4.6.3.14. Урамнардан, майданнардан, күперләрдән, плотиналардан, скверлардан һәм бульварлардан кар һәм боз жыештыруны кичекмәстән башлап, иң беренче чиратта магистраль урамнардан, автобус трассаларыннан, күперләрдән, плотиналардан һәм юлүткәргечләрдән башларга кирәк.

4.6.3.15. Урамнарны, юлларны, майданнарны жыештырганда, махсус оешмалар тарафыннан тиешле территорияләргә карап торы өчен җаваплы затларга кар чистарту техникасы узганнан соң прибордюр лотокларын жыештырырга һәм керү юлларын, Корылмалар ягыннан да, башка корылмалар булмаса, юлның каршы ягыннан жәяүлеләр кичү юлын чистартырга кирәк.

4.6.4. Торак территорияләрен карап тоту, катнаш һәм сәнәгать үсеше

4.6.4.1. Торак, катнаш һәм сәнәгать корылмалары территорияләрен карап тоту үз эченә ала:

фасадлар биналар, корылмалар, Корылмалар һәм коймалар эчтәлеге;

күпкатлы торак төзелеше территорияләрен карап тоту;

индивидуаль торак төзелеше территорияләрен карап тоту;

катнаш һәм сәнәгать үсешенә эчтәлеге;

яшелләндерелгән территорияләр һәм табигый үсемлекләр эчтәлеге;

кечкенә архитектура формаларының эчтәлеге.

4.6.4.2. Фасадларны, биналарны, корылмаларны һәм коймаларны тоту гамәлдәге кагыйдәләр һәм нормалар, шулай ук әлеге Кагыйдәләр нигезендә җаваплы затлар тарафыннан гамәлгә ашырыла.

4.6.4.3. Фасадлар, биналар, корылмалар һәм коймалар эчтәлеге:

төзелеш, архитектура һәм торак бүлеге белән килешенгән проект нигезендә конструктив элементларны һәм фасад һәм козырекларны, шул исәптән керү ишекләрен һәм козырекларын, балкон һәм лоджия коймаларын, кәрниз, подъезд һәм аерым баскычларны, төшү һәм баскыч коймаларын, витриналарны, декоратив детальләргә һәм башка конструктив элементларны вакытында ремонтлауны һәм төзекләндерүне хуплый торган-Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районы Башкарма комитетының коммуналь хужалыгы;

дренаж, дренаж торбалары һәм сливаларның булу-булмавын һәм эчтәлеген тәмин итү;

куркынычсызлык чараларын тәмин итү (кизү торучыларны билгеләү, тротуарларны киртәләү, биеклектә эшләүче затларны иминиятләштерү жиһазлары белән тәмин итү) түбәсен, боз һәм боз сөңгеләрен вакытында чистартып торыу;

кардан һәм боздан түбэләрне, козырекларны, керү төеннәре козырекларын вакытында чистарту, кәрнизләрдән, балконнардан һәм лоджиядән боз сөңгеләрен бетерү;

мөһерләү, мөһерләү һәм тегү, ярыклар һәм чоқырлар;

отмостокларны, подвал тәрәзәләрен һәм подвал подвалларын торгызу, ремонтлау һәм вакытында чистарту;

электр яктырту фасадында урнаштырылганны төзек хәлдә тоту һәм аны караңгылык житкәч кабызу;

фасад өслекләрен вакытында буяу, чистарту һәм юу, аларның торышына һәм куллану шартларына карап, ә коймалар елына ким дигәндә 1 тапкыр 1 майга кадәр; тәрәзәләрен һәм дисплейларны, билгеләрне һәм күрсәткечләрен вакытында юу;

язулардан, рәсемнәрдән, игъланнардан, плакатлардан һәм башка мәгълүмати-басма продукциядән чистарту;

биналарны, корылмаларны техник эксплуатацияләү кагыйдәләре һәм нормаларында каралган башка таләпләрне үтәү.

4.6.4.4. Кышкы вакытта биналарның хужалары (арендаторлары) һәм торак фонды белән идарә итүче идарәче оешмалар тарафыннан биналарның түбәләрен һәм керү юлларының козырекларын кардан, боздан, боз сөңгеләреннән, шулай ук алар жыелган саен кар түбәләрен вакытында чистарту оештырылырга тиеш.

Тышкы су бүлү түбәләрен, 30 см калыныктагы кар катламы барлыкка килмичә, ә 0 градус һәм 10 см артык булганда, вакыт – вакыт кардан чистартырга кирәк.

Керү төеннәрендәге биналарның һәм козырекларны кардан, боздан, боз сөңгеләреннән, шулай ук карлы түбәләрдән чистарту элге Кагыйдәләренң 4.6.3.8 пункты таләпләрен исәпкә алып башкарылырга тиеш.

4.6.4.5. Биналар аншлагллар, номерлар, флаг тотучылар, истәлекле такталар, янғын гидранты күрсәткечләре, ә торак йортлар номерлар күрсәткечләре белән жиһазландырылырга тиеш.

Аншлагллар һәм номерлар чиста һәм төзек хәлдә булырга тиеш.

4.6.4.6. Тью:

аерым детальләрен бетерү яки үзгәртү белән бәйлә биналарның фасадларын үзгәртү, Яңа архитектура детальләрен алу, алыштыру яки урнаштыру, булган тишекләрен яңадан урнаштыру, тәрәзә формасын үзгәртү, яңа балконнарны һәм лоджияләрен, эркерларны үзгәртү яки кору, Балык Бистәсе муниципаль районы Башкарма комитетының төзелеш, архитектура һәм торак-коммуналь хужалык бүлгегә белән килешенмичә, балконнар арасындагы киңлекне төзү Татарстан Республикасы Законына үзгәрешләр кертү һәм Татарстан Республикасы закон актларының аерым нигезләмәләренң үз көчләрен югалтуын тану турында;

Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районы Башкарма комитетының төзелеш, архитектура һәм торак-коммуналь хужалык бүлгегә белән килештермичә, төрле сузык билгеләр, элмә такталар, күрсәткечләр, флагштоктлар, тышкы мәгълүмат чараларын биналар, корылмалар диварларына беркетү;

урамның атамасы күрсәткечләрен, бинаның, төзелешнң яки корылманың номерларын жирлек башкарма комитеты белән килештермичә урнаштыру һәм эксплуатацияләү;

жирлекнең башкарма комитеты белән килештерелгән проект булмаса, флаг тоткычларының бинасы, корылмасы яки корылмасы фасадында һәм (яки) түбәсендә урнаштыру һәм эксплуатацияләү;

Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районы Башкарма комитетының төзелеш, архитектура һәм торак-коммуналь хужалык бүлеге белән килештермичә, биналарның, корылмаларның фасадларында элмә, листовкалар һәм башка тышкы мәгълүмат чараларын урнаштыру;

биналарның түбәсеннән боз, кар һәм чүп-чарны дренаж торбалары ягына ташлагыз. 4.6.4.7. Ишегалды һәм күпкатлы торак төзелешен карап тоту җаваплы затлар тарафыннан Торак фондын техник эксплуатацияләү кагыйдәләре һәм нормалары, шулай ук әлеге Кагыйдәләр нигезендә башкарыла.

4.6.4.8. Күпкатлы торак йортның ишегалды территориясен карап тотуны үз эченә ала:

күзәтү һәм яңгыр коелар, дренажлар, подшипниклар, күчмә торбаларны даими жыештыру, ремонтлау һәм чистарту;

күзәтү коеларына инженер челтәрләренә, янғын су белән тәмин итү чыганакларына (гидрантларга, сулыкларга һ. б.) тоткарлыксыз керүне тәмин итү;

булган яшеллекләргә яшелләндерү һәм карау, кирәк булганда, гамәлдәге нормалар һәм кагыйдәләр нигезендә санитар кисү һәм кисү үткөрү;

кече архитектура формаларын тоту, агымдагы һәм капитал ремонтлау.

4.6.4.9. Ишегалды территориясен карап тоту өчен җаваплы затлар күпкатлы торак төзелешен тәмин итәргә тиеш:

ишегалды территориясенә санитар торышын даими чистарту һәм системалы күзәтү;

ишегалды территориясен квартал эчендәге юлларда, тротуарларда, юлларда, отмостокларда, ясалма корылмаларда, кең архитектура формаларында житешсезлекләр килеп чыгуның мөмкин сәбәпләрен ачыклау, аларны бетерү буенча чаралар күрү;

канализацияләnmәгән биналарда сыек көнкүреш калдыклары өчен жыентыклар урнаштыру;

көн саен ишегалдында урнашкан биналарның һәм башка объектларның фасадларын жыештыру һәм чистарту, урнаштырылмаган урыннарда ябыштырылган игъланнардан;

чүп чыгару графигын күрсәтеп халыктан каты коммуналь калдыклар жыю нокталарында мәгълүмат табличкаларын урнаштыру;

территорияне сезонлы эксплуатацияләүгә әзерләү, шул исәптән су агызуны тәмин итү өчен Канавканы юю һәм чистарту, эрегән суларны люкларга һәм яңгыр челтәренә кабул итү коеларына системалы рәвештә сөртү, кар эреп беткәннән соң чистарту һәм башка кирәкле эшләргә башкару;

тайгак урыннарны ком һәм (яки) бозга каршы махсус катнашмалар белән эшкәртү; яшел үсентеләргә үз көчләре белән яки махсус оешмалар белән килешүләр буенча саклау һәм тиешле кайгырту;

электр яктырту һәм аны караңгылык белән эшләтеп жибөрү;

игътибар итмәү;

- билгесез урыннарда игъланнарны ябыштыру;

- юлга чыгучы буш жир участокларында кер, киём, келәм һәм башка эйберләрне элү;
- ишегалдында транспорт чараларын юу;
- кечкенә ишегалды корылмаларын үз белдеге белән төзү;
- балкон һәм лоджияне тиешле рөхсәтсез һәм билгеләнгән тәртиптә килештермичә үзгәртеп кору;
- ишегалды территориясен металл калдыклар, төзелеш чүп-чары, зур чүп-чар, шлак, көл һәм башка житештерү һәм куллану калдыклары белән чуалчыклар;
- ишегалларына бушату, азык калдыклары һәм чүп-чар ташлау, шулай ук аларны ишегалларында күмү яки яндыру;

Кагыйдәләрдә каралган башка таләпләрне үтәү.

4.6.4.10. Йорт яны территориясендә күп катлы торак төзелеше тыела:

автотранспорт чараларының түләүле стоянкаларын, тиешле хокукый документларсыз гаражлар төзүне оештырырга;

тимер-бетон блоklar, баганалар, коймалар, шлагбаумнар, объектлар, корылмалар һәм башка жайланмалар урнаштыру юлы белән квартал эчендәге юлларны үз белдеге белән ябарга.

4.6.4.11. Индивидуаль торак төзелеше территориясен карап тоту гамәлдәге кагыйдәләр һәм нормалар, шулай ук әлеге Кагыйдәләр нигезендә жаваплы затлар тарафыннан башкарыла.

4.6.4.12. Шәхси торак йортларның милекчеләре һәм (яисә) яллаучылары, әгәр законда яки килешүдә башкасы каралмаган булса, бурычлы:

торак йортларның фасадлары, коймалар (коймалар), шулай ук йорт хужасы чикләрендәге башка корылмаларның тиешле торышын тәмин итү, аларны ремонтлау һәм буяу эшләрен вакытында башкару;

йорт чикләрендә үз көчләре белән яки махсус оешмалар белән килешүләр буенча яшел үсентеләр турында кайгыртуны тәмин итү;

индивидуаль торак йортларның фасадларында, жирлек башкарма комитеты белән килештереп, проспект яки урам атамалары, тыкрык күрсәткечләрен, шулай ук йорт номерларын урнаштырырга;

үзәкләштерелгән канализация булмаганда бирелгән жир кишәргә чикләрендә санитар нормаларга ярашлы рәвештә жирле канализация, юйну чокырын, бәдрәфне жиһазларга, аларны даими рәвештә чистартырга һәм дезинфекцияләргә;

житештерү һәм куллану калдыкларын махсус билгеләнгән урыннарда (контейнер майданчыкларында) туплау.

4.6.4.13. Шәхси торак төзелеше территорияләрендә тыела:

кар чыгару, шлак түгү, сыек көнкүреш калдыкларын йорт хужасы территориясенә агызу;

йорт хужасы территориясе артындагы чокырларны төзекләндерү;

урам юлларында махсус транспорт һәм урып-жыю техникасына керүне кыенлаштыручы яки комачаулаучы киртәләр урнаштырырга.

4.6.4.14. Яшелләндерү объектларын (парклар, скверлар, бульварлар, газоннар, бакчалар), шул исәптән аларда урнашкан тротуарлар, жәяүлеләр зоналары, баскыч жыеннары) жыештыру әлеге яшелләндерү объектларына хезмәт күрсәтүче затларның, ә ишегалды территорияләренә – торак фондына хезмәт күрсәтү

оешмаларының яисә яшеллекләрне карап тотуга беркетелгән затларның бурычы булып тора.

4.6.4.15. Ваклап сату, көнкүреш хезмәте күрсәтү һәм туклану предприятиеләре корылмаларын жәяүлеләр зоналары территорияләрендә, паркларда, бакчаларда, торак пунктлар бульварларында урнаштырырга киңәш ителә. Корылмаларны каты өслекләргә урнаштырырга, яктырту жиһазлары, чүп - чар өчен чүп савытлары, туклану корылмалары-бәдрәф кабиналары белән жиһазландырырга кирәк.

4.6.4.16. Торак (торак булмаган) һәм жәмәгать билгеләнешендәге биналарның керү төркемнәрен яктырту жиһазлары, түбә (козырек), өслекләрне парлаштыру элементлары (баскычлар һ.б.), инвалидларны һәм халыкның аз хәрәкәтле төркемнәрен күчерү өчен жайланмалар һәм жайланмалар (пандуслар, тимер юллар һ. б.) белән жиһазландырырга кирәк. Керү группасы каршында каты өслекле майданчык яшелләнделерелмәгән очракта, төрле төрдәге яшелләнделерү каралырга тиеш.

4.6.4.17. Кече архитектура формаларын тоту жаваплы затлар тарафыннан гамәлдәге кагыйдәләр һәм нормалар, шулай ук әлеге Кагыйдәләр нигезендә башкарыла.

4.6.4.18. Жаваплы кешеләр бурычлы:

кече архитектура формаларын чиста һәм төзек хәлдә тоту;

кечкенә архитектура формаларын буяу (проектта каралган очракларда), шулай ук буяу яңартуны кирәк булганда күзәтегез;

комлыкларны шома ком өслеге белән бизәгез, Комлы комны елына ким дигәндә бер тапкыр алыштырыгыз;

балалар, спорт, хужалык майданчыклары һәм ял майданчыклары жиһазларының ныклығы, ышанычлылығы һәм куркынычсызлыгы таләпләренә жавап бирергә.

4.6.4.19. Суны тротуарларга, газоннарга, юлның һәм Яшел үсентеләрле территорияләргә агызу рөхсәт ителми, ә авария эшләрен башкарган су агызу бары тик махсус отводлар яки шланглар буенча гына коммуникацияләр хужалары белән килештереп һәм ташландык суларны агызу буенча эш чыгымнарын каплау белән рөхсәт ителә.

4.6.4.20. Тью:

кече архитектура формаларын куллану максатка ярамый (мәсәлән, балалар уен майданчыкларында олыларның ял итүе, спорт майданчыкларында кер юу);

кече архитектура формаларында афишалар, игъланнар, плакатлар һәм башка мәгълүмати-басма продукцияне элү һәм ябыштыру;

кечкенә архитектура формаларын һәм аларның структур элементларын сіндыру һәм бозу;

капиталь булмаган корылмаларны вестибюльләр козыреклары астында, биналар аркаларында, яшел үсентеләре булган территорияләрдә, майданчыкларда (балалар, ял, спорт, транспорт стоянкаларында), инженерлык коммуникацияләренә сак зонасында урнаштырырга;

4.6.4.21. Кулланылмый торган һәм үзләштерелми торган территорияләрне, шулай ук корылмаларны сүтеп бетергәннән соң территорияләрне озак вакыт (бер елдан артык) жыештыру һәм карап тоту бурычы аларның хужаларына йөкләнә.

4.6.5. Гражданның күпләп килү урыннарын карап тоту

4.6.5.1. Гражданнарның күпләп торы урыннары гамәлдәге кагыйдәләр һәм нормалар, шулай ук әлеге Кагыйдәләр нигезендә җаваплы затлар тарафыннан гамәлгә ашырыла.

4.6.5.2. Гражданнарның күпләп килү урыннары:

ял итү урыннары - парклар, пляжлар, ял базалары;

актив ял итү һәм тамаша чаралары урыннары-стадионнар, уен комплекслары, ачык сәхнә майданчыклары;

сәүдә объектлары территорияләре - ваклап сату базарлары һәм объектлары (стационар булмаган сәүдә объектлары һәм хезмәт күрсәтү өлкәсе объектлары-автомагазиннар (автосавкалар, автоприцеплар), цистерналар, арбалар, лотоклар (күчмә һәм жыелма-разборный тент катламы белән), жәйге кафелар, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү объектлары, ведомство карамагына карамастан;

автомобиль кую урыннары, дача-төзелеш һәм гараж-төзелеш кооперативлары, яшелчә саклау кооперативлары, гражданнарның бакчачылык һәм яшелчәчелек коммерциячел булмаган берләшмәләре белән мәшгуль территорияләр;

административ һәм жәмәгать биналары, биналар һәм учреждениеләр (театрлар, кинотеатрлар, мәдәният йортлары, мәктәпләр, мәктәпкәчә учреждениеләр, поликлиникалар)янындагы территорияләр;

зиратлар һәм истәлекләр.

4.6.5.3. Автомобиль кую урыннары, гараж-төзелеш кооперативлары, яшелчә саклау кооперативлары, гражданнарның бакчачылык һәм яшелчәчелек коммерциячел булмаган берләшмәләре белән шөгыйльләнүче территорияләренә җыештыру бурычы әлеге объектларның милекчеләренә (хужаларына) йөкләнә.

4.6.5.4. Җаваплы кешеләр бурычлы:

Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районы Башкарма комитетының төзелеш, архитектура һәм торак-коммуналь хужалык бүлеге, жирлек башкарма комитеты белән килештерелгән проектлар нигезендә гражданнарның күпләп йөрү урыннарын төзекләндерү эшләрен башкарырга;

гражданнарның күпләп йөри торган урыннарында вак чүп җыю өчен чүп савытлары куярга һәм аларны вакытында чистартырга;

тәүлекнең караңгы вакытында гражданнарның күпләп килү урыннарын яктырту;

территорияне чүп-чардан, пычрактан, тузаннан, кардан һәм боздан чистартуны оештырырга һәм тәэмин итәргә, шулай ук гомуми файдалану территорияләрендә, чикләнгән һәм махсус билгеләнештәге яшелләндерелгән территорияләрдән тыш, үләнне вакыт-вакыт чабып алуны һәм бер тәүлек эчендә җыештырырга.

4.6.5.5. Пляж, базар территорияләре билгеләнгән санитар нормаларга һәм кагыйдәләргә туры килергә тиеш.

4.6.5.6. Пляж территорияләре коткару чаралары, бәдрәфләр, медицина пунктлары, чүп-чар җыю өчен чүп савытлары, Пляж җиһазлары (күлэгәле түбәләр, киенү кабиналары, ятаклар) белән җиһазландырылырга тиеш.

4.6.5.6. Базар территорияләре төзекләндерелергә, яңгыр һәм Кар сулары агымы өчен каты өслекләргә һәм качуларга ия булырга, шулай ук бәдрәфләр, хужалык майданчыклары, контейнер майданчыклары, контейнерлар һәм чүп савытлары белән җиһазландырылырга, суүткәргеч һәм канализация булырга тиеш.

4.6.5.7. Гараж-төзелеш кооперативлары, ачык автомобиль тукталышлары территорияләре каты су үткәрми торган каплауга һәм яңгыр канализациясенә ия булырга һәм житештерү һәм куллану калдыкларын жыю өчен контейнерлар белән жиһазландырылырга тиеш.

4.6.5.8. Гражданнарның күпләп килү урыннары территориясендә тыела: саклагыз контейнерлар һәм сәүдә жиһазлары моның өчен булмаган урыннарда; территорияне житештерү һәм куллану калдыклары белән пычрату; транспорт чараларын моның өчен эшләнмәгән урыннарда юыгыз; зыян газоннар, табигый һәм ясалма яшелләндерү объектлары; эскәмия өстәлләрендә һәм аркаларында утыру; повреждать кече архитектура формалары һәм перемещать аларны белән билгеләнгән урыннар; калган сыек продуктларны, сатуратор жайланмаларыннан су, ачы һәм сыра цистерналарыннан тротуарларга, газоннарга һәм юлларга түкегез; капитал булмаган корылмалар урнаштыру.

4.6.6. Тышкы төзекләндерү элементларын тоту тәртибе

4.6.6.1. Тышкы төзекләндерү элементларын тотуга гомуми таләпләр.

4.6.6.1.1. Төзекләндерү элементларын, һәйкәлләрне торгызу һәм ремонтлау эшләрен дә кертеп, физик һәм (яки) юридик затлар тарафыннан, милек хокукында Тышкы төзекләндерү элементларына, хужалык алып бару, оператив идарә итүгә ия булалар, яисә милекче яки вәкаләтле зат белән төзелгән килешүләр нигезендә төзекләндерү элементлары эчтәлегә гамәлгә ашырыла.

4.6.6.1.2. Физик һәм юридик затларга якын-тирә территорияләрдә урнашкан төзекләндерү элементларын карап тотуны оештырырга тәкъдим ителде.

4.6.6.2. Якты билгеләр, тышкы мәгълүматның башка чаралары, реклама, витриналар.

4.6.6.2.1. Эскизларны Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районы Башкарма комитетының төзелеш, архитектура һәм торак-коммуналь хужалык бүлегә белән килештергәннән соң гына тышкы мәгълүмат чараларын (билге) урнаштыру рөхсәт ителә.

4.6.6.2.2. Яктылык рекламаларын һәм билгеләрен файдаланучы оешмалар аларны көн саен караңгы көннәр башлану белән кабызалар һәм урамнарны яктырту вакытыннан алда сүндермиләр, ләкин яктылык көненнән дә соңга калмыйча янып торган газ яктырткычларын һәм электролампларны үз вакытында алыштыралар.

4.6.6.2.3. Витриналар махсус яктырткычлар белән жиһазландырыла.

4.6.6.2.4. Газета, афишалар, плакатлар, төрле белдерүләр һәм рекламалар махсус билгеләнгән стендларда гына рөхсәт ителә.

4.6.6.2.5. Урамнарны яктырту баганалары, биналар, коймалар һәм башка корылмалар нигезләрен игълан итүдән чистарту әлеге объектларны эксплуатацияләүче оешмалар тарафыннан башкарыла.

4.6.6.3. Кечкенә архитектура формаларын төзү, урнаштыру һәм саклау.

4.6.6.3.1. Физик яки юридик затлар кечкенә архитектура формалары белән аларны ремонтлау һәм буяу өчен булырга тиеш.

4.6.6.3.2. Киосклар, павильоннар, коймалар, газон коймалар һәм тротуарлар, транспорт көтү павильоннары, телефон кабиналары, спорт корылмалары, афишалар һәм игъланнар өчен стендлар, реклама тумбалары, транспорт тукталышлары һәм күчеш күрсәткечләре, эскәмияләре елына ким дигәндә бер тапкыр буяп куярга кирәк.

4.6.6.3.3. Урамнарны яктырту фонарьларының, баганаларның, трансформатор будкаларының һәм киоскларның, торак, ижтимагый һәм сәнэгать биналарының металл капкаларының таш, тимер - бетон һәм металл коймаларын, ким дигәндә, ике елга бер тапкыр, ә ремонт кирәк булганда, буяуны башкарырга кирәк.

4.6.6.4. Биналарны һәм корылмаларны ремонтлау һәм карап тоту.

4.6.6.4.1. Биналарны һәм корылмаларны эксплуатацияләү, аларны ремонтлау билгеләнгән техник эксплуатация кагыйдәләре һәм нормалары нигезендә башкарыла.

4.6.6.4.2. Агымдагы һәм капитал ремонт, биналарның һәм корылмаларның фасадларын буяу биналар һәм корылмалар милекчеләре яки милекче белән килешү буенча башкарыла.

4.6.6.4.3. Татарстан Республикасы Балык Бистәсе муниципаль районы Башкарма комитетының төзелеш, архитектура һәм торак-коммуналь хужалык бүлеге белән килештереп, төп фасадка чыга торган булган тәрәзә һәм ишек ачкычларын урнаштыру һәм реконструкцияләү белән бәйлә биналарның фасадларына үзгәрешләр кертелә.

4.6.6.4.4. Биналарның хокукына ия булучы оешмалар, учреждениеләр, предприятиеләр, шулай ук йортларның һәм корылмаларның милекчеләре, урам атамасын һәм расланган үрнәктәге номер билгеләрен, ә почмак йортларында кисешкән урамнарның исемнәрен күрсәтеп, биналарда күрсәткечләргә ия булырга тиеш.

4.6.7. Территорияләре яшелләндерү эшләре
һәм Яшел киңлек эчтәлегә

4.6.7.1. Яшелләндерү элементлары

4.6.7.1.1. Яшелләндерү элементларын булдырганда жәяүлеләр өчен уңайлы мохит, Аралашу өчен уңайлы мохит оештыру, жәмәгәт киңлекләрендә яшәүчеләр өчен кирәкле яшелләндерү элементлары белән туендыру, шулай ук территориядә жәяүлеләр һәм велосипед юлларының төзекләндерелгән чөлтәрен, кешеләрне жәлеп итү үзәкләрен булдыру принциптарын исәпкә алырга киңәш ителә.

4.6.7.1.2. Яшелләндерү-төзекләндерү һәм территорияшафт оешмасының состав һәм кирәкле өлеше, ул жирлекнең тотрыклы мохитен булдыруны, булган һәм/яки барлыкка китерелә торган яңа табигый комплексларны актив файдаланып, шулай ук жирлек территориясендә элек барлыкка килгән яки башта булган табигый мохитне саклап калуны һәм сакчыл карауны тәмин итә.

4.6.7.1.3. Яшелләндерү эшләрен комплекста һәм жирлекнең гомуми яшел «каркасы» контекстында планлаштырырга кирәк, ул барлык халык өчен дә турбанизацияләнмәгән ландшафтлардан файдалану, спорт белән шөгыйльләнү һәм аралашу өчен мөмкинлек, физик уңайлык һәм шөһәр тирәлегенә визуаль һәм экологик үзгәрешләрен яхшырту мөмкинлеген тәмин итә.

4.6.7.1.4. Утырту төрлөрөн сайлауга бэйле рәвештә, үсентеләрнең күләмле-пространство структурасын билгеләргә һәм яшелләнделерелгән территорияләр участкаларының һәм торак пункт төзелеше белән визуаль-композицион һәм функциональ элементләрөн тәэмин итәргә кирәк.

4.6.7.1.5. Эшләр жирле үзидарә органнары тарафыннан алдан эшләнгән һәм расланган төзекләнделерү проекты буенча башкарылырга тиеш.

4.6.7.1.6. Наваның пычрану дәрәжәсе югары булган шартларда күп рәт агач-куак утыртуны формалаштырырга киңәш ителә: Яхшы жылләтү режимы булганда - ябык типтагы (тажларны тоташтыру), жылләтү режимы начар булганда - ачык, филтрлау тибындагы (кроннарның кушылмавы).

4.6.7.1.7. Жирлек территориясендә сыйфатлы яшелләнделерелгән территорияләрне йорттан ераклыкта оештыру максатка ярашлы. Яшел киңлекләр тотрыклы үсеш һәм әйләнә-тирә мохиткә сак караш төшенчәсен истә тотып актив куллану өчен жиһазландырылган проектларга киңәш ителә.

4.6.7.1.8. Яшелләнделерелгән киңлекләрне проектлаганда шәһәр тирәлегенә биологик төрлелеге һәм яшелләнделерелгән элементларының өзлексезлеге факторларын исәпкә алырга, шәһәр эчендәге экосистема элементләрөн саклап калу өчен жирлекнең яшел «каркас» проектларын булдырырга киңәш ителә.

4.6.7.1.9. Проект документациясен эшләгәндә дендропланнардагы яшел үсентеләрнең шартлы билгеләрөнә карата куела торган таләпләрне кертергә кирәк.

4.6.7.1.10. Жирлекләрне төзекләнделерү объектларын, шул исәптән яшелләнделерү объектларын төзүгә, капитал ремонтлауга һәм реконструкцияләүгә проект документларын эшләгәндә дендроплан төзәргә кирәк, бу сәламәт һәм декоратив үсемлекләрне максимал саклап калу максатында проектлаштырыла торган объектларны рациональ урнаштыруга ярдәм итәчәк.

4.6.7.1.11. Яшелләнделерү объектларын төзүгә, капитал ремонтлауга һәм реконструкцияләүгә проект документларын барлык төзекләнделерү участогына яшел үсентеләрнең инвентаризация планы булган геоподосновка нигезендә эшләргә кирәк.

4.6.7.1.12. Алынган геоподосновалар һәм инвентаризация планы нигезендә проект оешмасы тарафыннан капитал салуның төп планлаштыру карарлары һәм күләмнәре билгеләнә торган территорияне төзекләнделерү проектын эшләргә кирәк, шул исәптән компенсацион яшелләнделерүгә. Шул ук вакытта төзекләнделерү участогы буенча кисеп алу һәм күчәрәп утырту күләме билгеләнә, компенсация бәясен исәпләп чыгарыла.

4.6.7.1.13. Бу стадиядә инвентаризация планында (дендроплан эшкәртелмичә) төзелеш зонасына кергән агачлар һәм куаклар саны билгеләнә.

4.6.7.1.14. Төзелешкә, капитал ремонтка һәм төзекләнделерүгә, шул исәптән яшелләнделерү объектларына проект-смета документларын раслаганнан соң, планлаштыру карарларын, инженерлык коммуникацияләрөн һәм төзелешне оештыруны төгәлләштереп, эш проекты эшләнә. Бу этапта дендроплан эшләнә, анда эш зоналары аерылып тора, саклау, кисү һәм күчәрәп утыртылырга тиешле барлык агач һәм куак үсемлекләре шартлы рәвештә күрсәтелә.

4.6.7.1.15. Дендропланны эшләгәндә үсемлекләрнең инвентаризация планы нумерациясе саклана

4.6.7.2. Паркларны, скверларны, яшел зоналарны карап тоту һәм торгызу, урманнарны һәм табигый зоналарны саклау һәм саклау буенча эшләр тиешле лицензияләре һәм яшел үсентеләрне карау хокукы булган махсус оешмаларга гамәлгә ашырыла. Шул ук вакытта халык һәм башка кызыксынган затларның жирлектәге яшел зоналарны һәм табигый тирәлекнең башка элементларын саклау һәм яхшырту буенча инициативасы хуплана.

Объектларны реконструкцияләү, урамнар, майданнар, парклар, скверлар һәм күп катлы йортлар территорияләрендә агачлар һәм куаклар утырту, скверлар һәм паркларны чәчәк бизәлеше, шулай ук капитшафт архитектурасы объектларын капитал ремонтлау һәм реконструкцияләү эшләрен жирлекнең башкарма комитеты белән килештерелгән проектлар буенча башкарырга кирәк.

4.6.7.3. Тиешле территорияне саклау өчен җаваплы кешеләргә кирәк:

- барлык кирәкле агротехник чараларны (су сибү, йомшарту, юу, киптерү, корткычлар һәм үсемлек авырулары белән көрәшү, үләнне чабу) вакытында гамәлгә ашырырга;

- коры һәм авария хәлендәге агачларны кисү һәм кисү, коры һәм ватылган ботакларны кисү һәм юл хәрәкәтен җайга салуның техник чараларының күренүчәнлеген чикләүче ботакларны кисү;

- авыл жирлеген башкарма комитетына корткычлар һәм авырулар барлыкка килүнең барлык очраклары турында хәбәр итәргә һәм аларга каршы көрәш чараларын күрергә, яраларны һәм агачлардагы дупелларны пыскытырга;

- яшел үсентеләр киртәләрен вакытында ремонтлау.

4.6.7.4. Жир участкалары булган яисә милекләрендә булган физик һәм юридик затлар бу участкалардагы яшеллекләрнең сакланышын һәм сакланышын тәмин итәргә тиеш.

4.6.7.5. Яшеллекләрне карап тоту гамәлдәге норматив хокукый актлар, шулай ук әлеге Кагыйдәләр нигезендә башкарыла.

Жирлек башкарма комитеты тарафыннан бирелгән рөхсәт, гражданнар һәм (яки) юридик затлар милкендәге жирләрдә үсүче яшел үсентеләрдән тыш, сүтү, күчәрәп утырту, юу һәм зыян китерү генә башкарыла.

Яшел үсентеләрне җимерергә рөхсәтсез, күчәрәп утырту, юу һәм зыян китерү, шулай ук бирелгән рөхсәт шартларын һәм срокларын үтәмәү яшел үсентеләрнең рөхсәтсез җимерелүе дип таныла.

4.6.7.6. Гомуми файдаланудагы территорияләрдә яшел үсентеләр белән тыела:

газоннарда теләсә нинди материалны, туфракны, чабылган үләнне, шул исәптән корткычлардан һәм авырулардан эшкәртелмәгән агачны туплагыз;

капиталь булмаган корылмалар урнаштыру;

рөхсәтсез полигоннар куегыз, кар һәм боз туплагыз;

яшел үсентеләргә якин урнашкан тоз, химик препаратлар белән юллар һәм тротуарлар белән эшкәртәргә;

янгын сүндерү һәм янгын куркынычсызлыгы таләпләрен бозу;

агачларга һәм куакларга чүкечләр, таган, кер юу арканнарын асып кую, агач кәүсәләренә кадак кадаклау, реклама такталарын беркетү һәм яшел үсентеләргә зыян китерә торган башка жайланмалар беркетү;

агачлардан сок, резинаны чыгару, кисү, язу һәм аларга башка механик зыян китерү;

чәчәкләр кусу агач һәм куак ботакларын Сындырыгыз;
яшел үсентеләрне тиешле рөхсәтсез кисәргә, сүтәргә һәм күчәрәп утыртырга, ремонт һәм төзелеш эшләре башкарганда зыян китерергә;
күпьяллык чәчәкләр белән мәшгуль булган жир кишәрлекләреннән кар чыгару, шулай ук кар яву урыннарыннан салкынга чыдам үсемлекләр утырту белән мәшгуль участокларны фаш итү;
зыян газоннар, чәчәкләр, жирнең үсемлек катламы;
скульптура, эскәмияләр, коймалар;
боз шугалаклары һәм кар таулары оештыру, чаңгы шуу, тимераякта шуу, уеннар, биюләр оештыру, шушы максатлар өчен билгеләнгән урыннардан тыш;
аларны зыяннан саклауны гарантияләүче калканнарсыз төзелеш һәм ремонт эшләре башкару;
вегетация жире, ком казу һәм башка казу эшләре;

4.6.7.7. Урамнар, мәйданнар, парклар, скверлар һәм күп катлы йортлар территориясендә агачлар һәм куаклар утырту, скверлар һәм паркларны чәчәк бизәлеше, шулай ук капитшафт архитектурасы объектларын капитал ремонтлау һәм реконструкцияләү жирлекнең башкарма комитеты белән килештерелгән проектлар буенча гына башкарыла.

4.6.7.8. Муниципаль милектә булган жир кишәрлекләрендә яки дәүләт милке чикләnmәгән жир кишәрлекләрендә агачларны һәм куакларны үз белдеге белән кисү тыела.

4.6.7.9. Муниципаль милектә булган жир кишәрлекләрендә яки дәүләт милке чикләnmәгән жир кишәрлекләрендә төрле зыян күргән яки үз белдеге белән кискән өчен, шулай ук саклау чараларын күрмәгән һәм яшел үсентеләргә карата салкын караш өчен гаепле затлар зыян күргән яки юкка чыгарылган утыртмаларның торгызу бәясен капларга тиеш.

4.6.7.10. Гомуми файдаланудагы территорияләрдә агачларның зарарлану билгеләрен ачыклаганда, яшел үсентеләрнең сакланышы өчен җаваплы затларга, кирәкле чаралар күрү өчен, кичекмәстән жирлекнең башкарма комитетына дан китерергә кирәк.

4.6.7.11. Индивидуаль төзелеш зонасында кыйммәтле агачлардан һәм куаклардан тыш, агачларны сүтү жир участоклары милекчеләре тарафыннан мөстәкыйль башкарыла.

4.6.8. Аерым төзекләндерү объектларын һәм аларның элементларын карап тоту

4.6.8.1. Каплау төрләре.

4.6.8.1.1. Капламаларны төзекләндергәндә уңайлы җәяүлеләр мохитен оештыру принцибын исәпкә алырга кирәк.

4.6.8.1.2. Жирлек территориясендә Куркынычсыз һәм уңайлы йөрү шартларын тәмин итә, шулай ук архитектура-сәнгать мохитен формалаштыра.

4.6.8.1.3. Проектта кулланыла торган каплау төрен ныклы, ремонтка яраклы, экологик яктан чиста, сикерергә ярамый торган итеп билгеләргә киңәш ителә. Каплау төрләрен сайлау аларның максатчан билгеләнеше буенча башкарыла.

4.6.8.1.4. Асфальтта урнашкан агачлар өчен төрле саклау төрлөрөн кулланырга киңәш ителә (пристоль такталары, бордюрлар, периметр эскәмияләр һ.б.).

4.6.8.2. Фехтовкалау.

4.6.8.2.1. Киртәләрне төзегәндә һәм төзекләндергәндә, функциональ төрлелек, уңайлы жәяүлеләр мохитен оештыру, Табигать белән гармониядә яшәүчеләрнең ярым шәхси киңлекләргә булган ихтыяжларын канәгатьләндерү өлешендә (социаль мөнәсәбәтләр яисә күчемсез мөлкәтнең уртақ милкә белән бәйлә билгелә бер кешеләр төркемә тарафыннан файдаланыла торган урын), жәяүлеләр маршрутлары челтәрендә яшәүчеләр ихтыяжын саклап калу принципларын исәпкә алырга кирәк. куркынычсызлык таләпләрен исәпкә алып, гомуми файдаланудагы газоннарның һәм Яшел мәйданнарның тискәре йогынтысыннан саклау.

4.6.8.2.2. Жәмәгать, торақ, рекреацион билгеләнештәге территорияләрдә декоратив металл коймалар кулланырга киңәш ителә һәм тоташ, саңгырау һәм тимер-бетон коймалар кулланырга киңәш ителми, шул исәптән күпфатирлы йорт коймаларын проектлаганда.

4.6.8.2.3. Интенсив жәяүлеләр хәрәкәте зоналарында яки төзелеш һәм реконструктив эшләр житештерү зоналарында агачлар үскән очракта, башка төр саклану булмаганда, биеклегә яшенә, агач төренә һәм башка характеристикаларга карап билгеләнә торган саклагыч пристоль коймаларын күздә тотарга кирәк.

4.6.8.2.4. Киртәләрне төзекләндергәндә һәм төзекләндергәндә, кирәклегә исәпкә алынырга тиеш, шул исәптән:

яшел зона чикләүләре (газоннар, чәчәк түшәкләре, парклар) жәяүлеләр һәм транспорт маршрутлары белән;

кешеләр һәм маршрутлар агымын исәпкә алып юллар һәм тротуарлар проектлау;

яшел зоналарны һәм транзит юлларны төрлә дәрәжәдәге биеклек техникасын куллану яки яшел куак фехтовкалау өчен чикләүләр;

сезонлы кар бөртекләрен исәпкә алып чик ташының биеклегә һәм геометриясе үзгәрүен проектлау;

чик ташын куллану;

яшел зоналарны асфальт белән алыштыру, фехтовкалауның мәгънәсе булмаган очрақларда, зонаның кечкенә күләме яки урынның архитектура үзенчәлекләре аркасында;

күпъяллык куак үсемлекләрен куллану (аеруча яшел зоналар чикләрендә) ;

газоннарның күлгәле участкалары өчен чагылдыргыч фасад конструкцияләрен мөмкин булганча куллану;

архитектура органнары тәкъдим иткән материалларның (таш, металл, агач һәм охшаш) табигый төсләрен, нейтраль төсләрне (кара, ак, соры, башка төсләрнең кара төсләрен) исәпкә алып, коймаларның төс-график бизәлешен кулланалар.

4.6.8.3. Су жайланмалары

4.6.8.3.1. Су жайланмаларын төзекләндергәндә шәһәр тирәлегенә сыйфатын тәэмин итү бурычын хәл итү кысаларында аралашу өчен уңайлы мохит оештыру, жәмәгать пространстволарында яшәүчеләр тарафыннан кирәк булган су жайланмалары белән тәэмин итү өлешендә табигать белән гармония, кешеләрнең жәлеп итү үзәкләрен үстерү принципларын исәпкә алырга кирәк.

4.6.8.3.2. Су жайланмаларына фонтаннар, эчэргә яраклы фонтанчиклар, бюветлар, чишмэләр, декоратив сулыклар һәм башкалар керә. Су жайланмалары декоратив - эстетик һәм саклау функцияләрен башкара, микроклиматны, һава һәм акустик мохитне яхшырта.

4.6.8.3.3. Эчәрлек фонтаннар типик һәм махсус эшлэнгән проект буенча башкарылырга мөмкин.

4.6.8.4. Урам коммуналь-көнкүреш жиһазлары.

4.6.8.4.1. Коммуналь-көнкүреш жиһазларын төзекләндергәндә һәм төзекләндергәндә шәһәр мохитенең сыйфатын тәмин итү бурычын хәл итү кысаларында территориянең визуаль мохитен бозмыйча, әйләнә-тирә мохиткә һәм кешеләр сәламәтлегенә тискәре йогынты ясамыйча, калдыкларны куркынычсыз рәвештә бетерүне тәмин итү принцибын исәпкә алырга кирәк.

4.6.8.4.2. Урам-коммуналь жиһазларның тәкъдим ителгән составына төрле чүп жыючылар - контейнерлар һәм чүп савытлары керә. Коммуналь-көнкүреш жиһазларының теге яки бу төрөн сайлаганда кеше сәламәтлеге, экологик иминлек, икътисадый максатчанлык, технологик иминлек, куллану уңайлылыгы, эргономик, эстетик жәлеп итүчәнлек, жыелган калдыкларны бетерүне тәмин итүче механизмнар белән берлектә яшәү тирәлеген тәмин итү максатларыннан чыгып эш итәргә киңәш ителә.

4.6.8.4.3. Коммуналь калдыкларны жирлек территориясендә (урамнарда, майданнарда, рекреация объектларында) туплау өчен контейнерлар һәм (яки) чүп савытлары кулланырга кирәк. Рекреация объектлары территориясендә контейнерлар һәм чүп савытлары урнаштыру эскәмияләрдә, капитал булмаган стационар булмаган корымаларда һәм азык-төлек сатуга юнәлдерелгән урам техник жиһазларында күздә тотыла.

Урналарны жәмәгать транспорты тукталышларында урнаштырырга кирәк. Барлык очрақларда да жәяүлеләр хәрәкәтенә, инвалидлар һәм балалар коляскалары йөрүгә комачауламый торган аранжировканы күздә тоту урынлы.

4.6.8.4.4. Контейнерларның саны һәм күләме житештерү һәм куллану калдыклары турындагы закон таләпләренә туры китереп билгеләнә.

4.6.8.5. Урам техник жиһазларын (таксофоннарны каплау, банкоматлар, интерактив мәгълүмат терминаллары, почта тартмалары, вендинг автоматлары, инженерлык жиһазлары элементлары (инвалид коляскалары өчен күтәрү майданчыклары, күзәтү люклары, яңгыр кабул итү коелары рәшәткәләре, жир асты коммуникацияләренә вентиляция шахталары, телефон элементәсе шкафлары һ.б.) урнаштыру буенча киңәшләр.

4.6.8.5.1. Урам техник жиһазларын төзекләндергәндә һәм төзекләндергәндә шәһәр тирәлегенә сыйфатын тәмин итү бурычын хәл итү кысаларында жәяүлеләр өчен уңайлы мохит оештыру принцибын исәпкә алырга, шулай ук инженерлык инфраструктурасы объектларын урнаштырганда һәм эксплуатацияләгәндә территориянең визуаль йөзән бозу очрақларын исәпкә алырга кирәк.

4.6.8.5.2. Инженерлык жиһазлары элементларын, формалаша торган мохитне төзекләндерү дәрәжәсен бозмыйча, хәрәкәт итү шартларын начарайтмыйча, жәяүлеләр коммуникацияләре территориясендә (шул исәптән урам кичү урыннары)

урнашкан күзәтү коелары люкларының капкаларын, янәшә өслекне каплауны бер дәрәжәдә проектлаштырып рәсмиләштерергә кирәк.

4.6.8.6. Уен һәм спорт жиһазлары.

4.6.8.6.1. Уен һәм спорт жиһазларын төзекләндергәндә шәһәр тирәлегенә сыйфатын тәмин итү бурычын хәл итү кысаларында функциональ төрлелек принципларын, уен һәм спорт майданчыкларын кешеләрне жәлеп итү үзәкләре буларак оештыру өлешендә аралашу өчен уңайлы мохитне исәпкә алырга кирәк.

4.6.8.6.2. Жирлек территориясендә уен һәм спорт жиһазлары уен, физкультура-сәламәтләнדרү жайланмалары, Корылмалар һәм (яисә) аларның комплекслары белән күрсәтелергә мөмкин. Балалар һәм яшүсмерләр өчен уен һәм спорт жиһазлары составын сайлаганда жиһазларның төрле яшь төркемнәренә анатомия-физиологик үзенчәлекләренә туры килүен тәмин итәргә киңәш ителә.

4.6.8.6.3. Халыкның барлык яшь төркемнәре өчен билгеләнгән спорт жиһазлары спорт, физкультура майданчыкларында яки рекреацияләр составында махсус жиһазландырылган жәяүлеләр коммуникацияләрендә (сәламәтлек юллары) урнаштырыла. Махсус физкультура снарядлары һәм тренажерлар рәвешендәге спорт жиһазлары завод житештерүендә дә, махсус эшкәртелгән өслекле бүрәнә һәм борыслардан да ясалырга мөмкин. Урнаштыру вакытында сертификатланган жиһаз каталогларына таяну акыллы.

4.6.9. Юлларны карап тоту һәм эксплуатацияләү

4.6.9.1. Жирлек территориясендә юл өслекләрен саклау максатыннан рельс, бүрәнәләр, тимер балкалар, торбалар, кирпеч, башка авыр әйберләрне ташлау һәм аларны складлау тыела;

4.6.9.2. Махсус оешмаларга әлегә Кагыйдәләрнең 4.6.1.4 пунктында күрсәтелгән затлар белән килешүләр нигезендә территорияләрне жыештырырга киңәш ителә.

4.6.9.3. Жирлек чикләрендә гомуми файдаланудагы автомобиль юлларын, күперләрне, тротуарларны һәм башка транспорт инженерлык корылмаларын агымдагы һәм капитал ремонтлау, төзү һәм реконструкцияләү (федераль һәм региональ әһәмияттәге гомуми файдаланудагы автомобиль юлларыннан, күперләрдән һәм башка транспорт инженерлык корылмаларыннан тыш) жирлекнең башкарма комитеты белән килешүләр буенча махсуслаштырылган оешмалар тарафыннан гамәлгә ашырыла.

Юл-төзекләндерү эшләрен башкарганда асфальт чабуны торак пунктларның үзәк урамнарында – кичекмәстән (эшләр барышында), калган урамнарда һәм ишегалларында тәүлек буена чыгара торган оешмалар чыгара.

4.6.9.4. Светофорларны (булган очракта), юл билгеләрен, билгеләрен һәм урам хәрәкәте иминлеген тәмин итүнең башка объектларын агымдагы һәм капитал ремонтлау жирлекнең башкарма комитеты белән килешүләр буенча махсуслаштырылган оешмалар тарафыннан башкарыла.

4.6.9.5. Жир асты чөлтәрләренә хокук бирүче оешмаларга даими рәвештә элемент люкларының капкалары һәрвакыт юл өслеге дәрәжәсендә торсын, даими рәвештә төзек хәлдә һәм ябык булсын өчен күзәтергә кирәк.

Урамнар һәм тротуарларның машиналар йөрү өлешендә урнашкан люкларның капкачларын, тротуарларны, зыян күргән яки жимерелгән очракта, шунда ук койма

белән уратып алырга һәм 6 сәгать эчендә коммуникация хокукына ия булган оешмаларны торгызырга кирәк.

4.6.10. Жирлек территориясен яктырту

4.6.10.1. Урамнар, юллар, майданнар, күперләр, жәяүлеләр аллеялары, жәмәгать һәм ял итү территорияләре, торак кварталлар, микрорайоннар территорияләре, торак йортлар, сәнәгать һәм коммуналь оешмалар территорияләре, шулай ук подъезд аркалары, юл билгеләре һәм күрсәткечләр, торак пунктлар турында мәгълүмат элементлары жирлек башкарма комитеты расписаниесе буенча тәүлекнең караңгы вакытында яктыртылырга тиеш.

Әлеге объектларны яктырту бурычы аларның милекчеләренә яки милекче тарафыннан вәкаләтле затларга йөкләнә.

4.6.10.2. Жирлек территориясен яктырту энергияне тәмин итүче оешмалар тарафыннан физик һәм юридик затлар белән килешүләр буенча, билгеләнгән тәртиптә бирелгән жир кишәрлекләренә милекчеләре булып торалар.

4.6.10.3. Урамнарны яктырту челтәрләрен төзү, эксплуатацияләү, агымдагы һәм капитал ремонтлау жирлекнең башкарма комитеты белән килешүләр буенча махсуслаштырылган оешмалар тарафыннан башкарыла.

4.7. Хайваннарны тоту

4.7.1. Төп принциплар, йорт хайваннарын тоту шартлары, этләрне урамда йөртү Кагыйдәләре «Татарстан Республикасында йорт хайваннарын тотуның аерым мәсьәләләре турында» 2014 елның 7 мартындагы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнә.

4.7.2. Авыл хужалыгы хайваннарын көтү жирлек башкарма комитеты тарафыннан билгеләнгән урыннарда хужасы яки ул вәкаләт биргән зат күзәтүе астында башкарыла. Өй кәжәләре йорт яны территорияләре эчендә яки көтүлек хужалары күзәтүе астында булырга тиеш.

4.8. Авыл мохитенә махсус таләпләр

4.8.1. Торак мохитне, урамнарны һәм юлларны, мәдәни-көнкүреш объектларын төзекләндергәндә халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре өчен торак пунктлар мохитенә һәркем өчен мөмкин булуы, шул исәптән бу объектларны халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәре хәрәкәтенә ярдәм итә торган элементлар һәм техник чаралар белән тәмин итү каралырга тиеш.

4.8.2. Халыкның аз хәрәкәтләнүче төркемнәрен хәрәкәт итүгә ярдәм итә торган техник чаралар һәм жиһазлар проектлау, төзү, урнаштыру заказчы тарафыннан расланган проект документлары нигезендә яңа төзелеш алып барылырга тиеш.

4.9. Территорияне бәйрәмчә бизәү

4.9.1.Жирлек территориясен бэйрэм белән рәсмиләштерү жирлекнең башкарма комитеты карары буенча дәүләт һәм жирле бэйрәмнәр, истәлекле вакыйгалар белән бэйле чаралар уздыру чорына башкарыла.

Биналарны, корылмаларны рәсмиләштерү жирлек территориясен бэйрэм белән бизәү концепциясе кысаларында башкарыла.

4.9.2.Авыл тантаналы һәм бэйрэм чараларын үткәрүгә бэйле эшләр оешмалар тарафыннан үз акчалары исәбеннән, шулай ук жирлек бюджетында бу максатларга каралган акчалар чикләрендә жирлек башкарма комитеты белән килешүләр буенча мөстәкыйль гамәлгә ашырыла.

4.9.3.Бэйрэм бизәлешенә милли флаглар, лозунглар, гирляндлар, панно билгесе, декоратив элементлар һәм композицияләр, стендлар, киосклар, трибуналар, эстрада урнаштыру, шулай ук бэйрэм иллюминациясе жайланмалары керә.

4.9.4.Бэйрэм бизәлеше концепциясе чаралар программасы һәм жирле үзидарә органнарына раслана торган бэйрэм бизәлеше объектларын һәм элементларын урнаштыру схемасы белән билгеләнә.

4.9.5. Бэйрэм бизәлеше элементларын эзерләгәндә һәм урнаштырганда юл хәрәкәтен жайга салуның техник чараларының күрүчәнлеген төшерергә, зыян салырга һәм киметергә ярамый.

V. бу кагыйдәләргә үтәү контроле

5.1.Физик һәм юридик затлар, вазыйфаи затлар әлеге Кагыйдәләр белән билгеләнгән жирлек территориясен төзекләндерү таләпләрен үтәүне тәмин итәргә тиеш.

5.2.Әлеге кагыйдәләргә бозу административ хокук бозулар турында Татарстан Республикасы кодексы нигезендә жаваплылыкка тартыла (федераль законнарда һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актларында каралган нормалары һәм кагыйдәләре нигезләмәләреннән тыш).

5.3.Төзекләндерү өлкәсендәге законнар һәм муниципаль хокукый актлар таләпләрен үтәмәгән яисә тиешенчә үтәмәгән өчен жаваплылыкка тарту затны күрсәтелгән таләпләргә үтәүдән һәм закон бозуларны бетерүдән азат итми.

Татарстан Республикасы
Балык Бистәсе муниципаль районының
Олы Кульга авыл жирлегә башлыгы

А.В Салмин